

t. v.

PROPORTIONE
TERTIAE SUSPENSIVE
RELIQVIA QVOD
IN HENRICO COCCIO
DANTE

34 33.

Q. D. B. V.

**C. TREBATIVS TESTA
ICTVS INIVRIIS TAM
VETERVM QVAM RECEN-
TIVM AVCTORVM
LIBERATVS**

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DN. PHILIPPO WILHELMO
PRINCIPE BORVSSIAE MARCHIONE BRAN-
DENBVRGICO DVCAT. MAGD. GVBERNATORE
CETERA

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE

**NICOLAO HIERONYMO
GVNDLINGIO I.V.D.**

SACRI TRIBVNALIS QVOD EST IN DVCATV
MAGDEBVRGICO CONSILIARIO REGIQ
ELOQVENTIAE AC ANTIQVITATVM
PROFESSORE ORDINARIO

RESPONDENTE

HENRICO WILHELMO HOLTZENDORFFIO
BEROLINENSI

placidae Eruditorum Disquisitioni subiicietur
D. XIX. Iulii MDCCX.H.L.Q.C.

HALAE MAGDEB. Literis CHR. HENCKELII Acad. Typ.

A SON EXCELLENCE,
Monseigneur
JEAN CASIMIR
COMTE DU S^T. EMPIRE
ET DE WARTENBERG,
GRAND CHAMBELLAN ET PRE-
MIER MINISTRE D'ETAT, GOUVERNEUR
HEREDITAIRE DE TOUTES LES PRINCIPAU-
TÉS, COMTÉS, SEIGNEURIES ET TERRES DE-
PENDANTES DE LA SUCCESSION D'ORANGE,
GRAND MAITRE HEREDITAIRE DES POSTES,
GRAND ECUYER, SUR-INTENDANT DE TOUS
LES BAILLAGES DE LA CHATOULE, MARECHAL
DU ROYAUME DE PRUSSE, PROTECTEUR DE
TOUTES LES ACADEMIES ROYALES,
CHANCELIER ET CHEVALIER DE L'ORDRE
DE L'AIGLE NOIRE
DE
SA MAJESTÉ LE ROY
DE PRUSSE.

Monseigneur,

Es raisons principales,
qui m'inspirent
tous les jours une
très humble Veneration

tion pour VOTRE EXCELLENCE, me doivent sur tout encourager à présent, à LUI offrir ce petit ouvrage. Car, outre l'accueil favorable & les marques d'une Clemence singulière, dont ELLE a honoré ma famille; c'est à la continuation de SA Bienveillance envers moy en particulier, depuis le tems, que je me trouve dans la célèbre FRIDERICIANE, que je dois les premices de mes travaux. La matière de cette Dispute contient la défense d'un Juris Consulte de l'Antiquité nommé TREBATIVS, dont la reputation & les sentiments ont été imprudemment ternis dans le Corps du Droit Civil, par d'autres de son

métier; mais qui s'étoit d'ailleurs
acquis par sa prudence l'Estime de
deux grands Capitaines & Empe-
reurs des Romains, JVLÉS CÉSAR
& AVGVSTE. Si ces Theses étoient
purement scholastiques; j'aurois
tort de les consacrer à l'illustre
Nom de VOTRE EXCELLEN-
CE, & elles seroient infiniment in-
ferieures au haut Rang qu'ELLE
tient dans le maniment de l'Etat
de **NOTRE SAGE ET PUIS-**
SANT MONARQVE. Mais
comme TREBATIVS étoit en mê-
me tems Chevalier Romain, Hom-
me de guerre, & outre cela confi-
dé, tant du peuple, que de ces
deux grands Princes, comme un
Oracle de la puissante Ville de Ro-
me;

me; personne ne trouvera mal à propos, que je l'aye défendu contre les accusations mal fondées de quelques Scavans, & que je supplie **VO-**
TRE EXCELLENCE d'accorder SA haute protection à ce plaidoyé. Qu'il **VOUS** plaise donc, **MONSEIGNEUR**, d'agréeer ma première Entreprise dans les Lettres, & si mon impuissance ne m'a point permis de surmonter la difficulté de son sujet; j'espère au moins, que **VOTRE EXCELLENCE** fécondera par SA Clemence le zele d'un jeune homme, qui commence par là, à se rendre un jour utile à son **SOUVERAIN** & à sa **PATRIE**. C'est dans cette esperance, que je fais sans cesse des Voeux
pour

pour la prospérité de VOTRE EX-
CELLENCE & de SON ILLU-
STRE FAMILLE, & que je mets
toute mon attention à LUI témoi-
gner, que je serai toute ma vie avec
une soumission entière & un très
profond Respect,

Monseigneur,

DE VOTRE EXCELLENCE,

Le très humble, & très obeïssant
Serviteur

HENRY GUILLAUME HOLTZENDORFF.

*Nobilissimo & non vulgari eruditionis laude ornatissimo
Viro Juveni,*

DN. HENRICO WILHELMO
HOLTZENDORFFIO,

Berlinati,

Charissimo quondam Auditori,

Nunc Amico

Sub Doctissimi GVNDLINGII Præsidio
publice de TREBATIO disputaturo
gratulatur

IOH. MEIER;

in Regio, quod Berolini est, Gymn, Prof.

Qualis gemma nitet vitreis collata lapillis,
Sideribusque inter-Cynthia clara-micat:
Qualis & in medio virgulto extenditur arbor
Radice & foliis luxuriosa suis:
Talis eras, quando nostræ concreditus arti
Formabas animum Palladis arte rudem.
Tunc memini in nostrâ TE sic florere corona,
Esse ut nostri gloria certa chori.
Non magis ex læto cultor sibi sperat agello,
Quam fuit ex studiis spes mihi certa TVIS.
Neve laborantes spe frustreris inani:
Ad votum optatis fructibus vber eras.
Tunc fuit vnus amor doctas coluisse Carnœnas,
Ut seires, *Laviam* & *Græcia* quidquid habet.
Entheus ardor erat fonte hoc haurire: nequibat
Explere immensam Castalis vnda sitim.
Quid mirum? Consuetâ TIBI si pectore Virtus
Nunc simili in Musas mente animoque furit;

At-

Atque nouis famam in maius conatibus auget,
Quando præ nostro lumine maius habes.
Ex quo namque suis TE donis HALA beauit,
GVNDLINGI ex cornu diuite cuncta capis.
Hoc certo Ductore viis felicibus instas:
Hac nitida in tenebris lampade quæque vides.
Hoc Duce, fama refert, doctum certamen inibis;
Hoc Duce cum doctis congregiere Viris.
Egregiis applaudo TVIS conatibus; & mi
Partem aliquam in VESTRIS laudibus esse puto;
Et, nisi vana reor, tanto sub PRAESIDE, vinctes:
Et TIBI per TE, olim gloria maior erit.

Scribeb. Berolini d. 12. Iulii
MDCCX.

PRAEFATIO.

Non dubito fore permultos, quibus hæc de Trebatio dissertatio displiceat, utpote ab Bartoli, Baldique deliciis sterilis admodum, atque vacua. Inualuit enim, nescio quod, insanabile cacoëthes, quo præclara etiam ingenia infecta ad veterem denuo barbariem prolabantur, quæ Duareni, Balduini, Connani, Cuiacii, aliorumque præstantissimorum Iureconsultorum luminibus quadantenus a finibus iurisprudentiæ est depulsa. Adeo sunt res humanæ, ut adultæ senescant, senioque confectæ intereant. Quæ eo scribo, ut intelligant isti homines, quantum ab elegantia absint, eoque, quod sapientissimi viri tenuerunt, proposito declinent, atque aberrent. Error enim est, & præsumpta quædam opinio, in istis lacunis inueniri litterarum, rerumque præstantium aliquam copiam. Conclusiunculæ, fateor, contortulæ, atque minutulæ adsunt, sed quæ e veterum disciplina non
*
tam

tameducuntur, quam in illam inferuntur. Quod si iuris ciuilis, quod appellamus, corpus proiiciendum plane, aut tenebris sepeliendum putarent barbari, paullo tolerabiliores viderentur: sed cum illud extollant, multisque verborum præconiis celebrent, lepidi profecto sunt, atque faceti, qui, quod laudant, vix euoluunt; quodque euoluunt, non intelligunt; atque ex eo, quod neque percipiunt, neque sollerti cogitatione comprehendunt, fallaces consequentias nectunt. Quod an ita sese habeat, verumque sit, ii cognoscent, qui Commentarios iuris scrutantur, perleguntque. Nam si Antonii Fabri Rationalia tollas; si Mornacium excipias; si Giphanium, atque Wissenbachium; si Alciatum, Pancirollum, & Gallos, Hispanosque nonnullos parumper seponas, quis est, quæso, qui legum litteram, sensumque sectetur? qui non ex glossa, eiusque auctoribus, atque defensoribus sibi laudem, nomenque conficiat? Itaque laudandi imprimis sunt clarissimi, atque sapientissimi in Belgio viri, Gerardus Noodius, & Cornelius Bynckerhœckius, qui materiam ab aliis occupatam merito refugientes nouam quæsiuerunt, & latiores laudi suæ in explicandis antiquorum Iureconsultorum decretis responsisque terminos, finesque produxerunt. Quorum ratio, si recte perciperetur, non haberemus, credo, iurisprudentiam

am adeo mancam, 'mutilam, atque confusam. Quæ enim confusio est, permiscere dissimilia iura, res Saxonum, Allemannorumque velut abiectas, & quodam aceruo cumulas infarcire legibus Romanis; hæcque illis, ac illas rursus maximorum Pontificum canonibus? Et hoc tamen praxin dicunt: rectius farraginem, quæ ex pluribus satis pabuli causa datur iumentis. Si quid recte scio, Romani certe iuris artem exquisitam, ac satis distinctam professi sunt; tamen si surrexerint sectæ, nonnullæque in iis familiæ, quæ in quibusdam capitibus, atque causis ob Philosophiæ, quam sunt sectatæ, diuersa placita, opinionum dissonantiam excitauerint. Quæ vna cum illa iuris arte omnino obseruandæ sunt, atque memoriæ imprimendæ, ne quis litem prægrandem cogitatione depingat, quæ inutilis, itemque leuiuscula sæpe *λογομαχία* est. Vnde aliorum clamoribus nequaquam mouemur: quasi otiosam, ac commentitiam, itemque obsoletam sapientiam sectaremur, quæ ab hodiernis rationibus aliena sit, neque in mores irrepserit. Quomodo enim ea, quæ ad disciplinam iuris rite comprehendendam pertinent, otiosa possunt vocari? quæ obsoleta, quæ frequentibus itineribus præstantes, atque egregii viri, utpote Antonius Augustinus, Hottomannus, Cuiacius iniuerunt? qua ratione commentitia, quæ statum rei

Romanæ, ex qua legum, quas colimus, abundantia profluxit, illustrant? Post hæc diligentiam, non repugno, aliquid amplius circa Germanorum simplices mores declarandos suscipiatur, ne Schilterus, quantumvis acutissimus Ictus, solus sit, qui ad illam gloriam contenderit, eamque veluti desertam prudenter occupauerit. Ita vero ordinatius, puto, incessuri essemus, magisque distincte, atque distribute; quamuis illi, qui tamquam canes ex Nilo bibunt, festinantesque cæcos parere catulos malunt, methodum, quam præscribimus, vix vnquam sint probaturi. Sed horum tamen auctoritate neque nos stabimus, neque Testa; neque nos cademus, neque Trebatius; quem ob plures causas, quas in dissertatione produximus, defendendum suscepimus. Quod si tu, Lector, audacius a me factum existimas, confidentiæ, quam mihi concedis, adsigna: si recte, amori, quo bonas artes complecti soleo, attribue; atque Vale.

§. I. Per.

§. I.

Pertinet non tantum ad

Zenonis, sed & Epicuri (a) ad-
clas Caius (b) Trebatus Testa
(c) ICTus, nullis, quod sciam,
maioribus illustris, Eques ta-
men Romanus, ac Ciceroni per-
familiaris. Existimavit *Vdaticus*
Zafius, (d) eum insigni inter optimates dignitate elu-
xiffe, & Pompeianas partes secutum Cæsari fuisse con-
trarium: quod merito a *Bernardino Ruilio* de Vitis Iu-
re consultorum (e) confutatum est, atque reiectum.
Obtinuit is potius Cæsaris fauorem, atque gratiam sin-
gularem cum merito suo, tum commendatione Tullii
(f) admodum insigni.

(a) Trebatium Epicureum fuisse ex Ciceronis epist.
XII. Lib. VII. elucet. *Indicauit*, inquit, *mibi Pan-
sa meus Epicureum te esse factum.* Inde *Gassendus*
de Vita & moribus Epicuri *Oper. Tom. V.*
p. 128. eum in Epicuri sectatoribus numerat: quod
Menagius velut singulare quiddam in suis Amœ-
nitatibus iuris annotauit: quamuis neque nouum
sit, neque singulare. *Menagius* enim post *Gas-
sensus*

A

C. TREBATIVS TESTA ICT.

sendum vixit. Sed indicat tamen vocula *factum*, in alia olim schola Trebatium vixisse; quin suppetunt exempla, vnde Stoicum fuisse licet colligas.

- (b) Auli prænomen ei tribuisse quosdam *Levinus Torrentius* auctor est in Not. ad Horatii Satyram I. Lib. II. Hi vero a veteri Flacci interprete errorem videntur traxisse.
- (c) Etii *Torrentius* Testæ cognomen Trebatio adsignat, subdubitanter tamen *Rufonis* etiam adiicit. At Rufio, de quo apud Ciceronem Epist. XX. Lib. VII. vel filius eius fuit, vel gentilis. Posterior in lapide se inuenisse *Manutius* putauit; cuius inscriptionem *Gruterus* in aeterno opere recensuit: Tullius autem ep. XXI. diserte nostrum Testam vocat.
- (d) Comment. ad tit. ff. *de Origine iuris*. Si *Zasius* Ciceronis epistolas tantum volitante oculo perlustrasset; tam absona, ac inficeta numquam scripsisset.
- (e) p. m. 259. edit. Rom.
- (f) Lege inprimis ep. V. Lib. VII.

§. II.

Cum enim tunc Gallias Caesar cum imperio teneret, Trebatius litteras a Cicerone sibi datas ad illum detulit; vt aliquo ornamento, commodoque donatus domum aliquando opimior rediret. Ipse Tullius eiusdem iam rebus meliorem afferre conditionem studuit (g); cum se Pompeio Magno annonæ per omne imperium præfecto legari passus esset. Sed deerat temporis opportunitas ad ea perficienda; videndumque erat, si qui motus materiam crescendi, occasionemque maioris fortunæ

tunæ indispicendæ egenti (h) Trebatio aperirent. Factum igitur est, vt id, quod exspectauerat a Cicerone, inueniret in Cæsare: cui festiuitas ingenii, & iuris, qua pollebat, scientia (i) arrisit. Hic ei primum Tribunatus commoda, hoc est, largissimum stipendium demto militiæ labore adsignauit (k); sed quod tamen Trebatius præpropere quadam festinatione contempsit (l). Vnde molli eum brachio reprehendit Tullius; si quidem istud molle dicendum est, quod stultiæ labem, atque maculam impingit: vocat enim is Trebatium periculo Cornelii præceptoris stultum (m).

(g) Ita enim ille in allegata epist. V. C. Trebatium cogitaram quocumque exirem, mecum ducere, vt eum meis omnibus studiis, beneficiis quam ornatissimum domum reducerem.

(h) Pertinet huc locus Tullii ep. X. Lib. VII. Legittas litteras, ex quibus intellexi te Cæsari nostro valde ICrum videri. Cæsarem vero sapius consuluisse Trebatium XI. epist. ostendit: Consuli quidem te a Cæsare scribis; sed ego tibi ab illo consuli mallem.

(i) Habuit quidem paternas possessiones Velæ, vt est in epist. XX. quas ne venderet admodum suasisit, Tullius. Ceterum multa ad equestrem dignitatem sustinendam deficiebant. Quamobrem parsimoniam studuit, & in palimpsesto, hoc est in membrana, seu charta deleticia scripsit, (epist. XVIII.) vt sumptibus parceret. Cum igitur Balbus Ciceroni retulisset, Trebatium diuitem fieri, dubitauit, vtrum bene nummatum futurum dixerit more Romano, an more Stoicorum, qui omnes esse diuites adfirmant, qui cælo, & terra frui possunt. (epist.

XVI.) Ex quo temere concludit *Christ. Otto a Beckelen* de diuersis familiis ICTorum p. 17: Trebatium Stoicæ sectæ fuisse addictum. Nec enim ex mente Trebatii, sed Balbi, qui disciplinam Zenonis secutus est, Cicero loquitur. Itaque nisi alia inuenirentur argumenta, quæ eum Stoicorum classis accensendum suaderent, perpetuo utique Epicureus foret dicendus. Est tamen verisimile Ictum maluisse a Cæsare consuli, quam inaurari. (epist. XIII.) Sed hoc dissuasit ei ad rem attentus amicus, qui ut facultates suas auget, & commodis suis inuigilaret, etiam atque etiam eum monuit. (epist. XI.)

(k) Epist. VIII.

(l) Haud scio, cur contemserit eiusmodi emolumentum noster. Num probro sibi duxit, ut frueretur stipendio, & bellicos tamen labores subterfugeret? At Tullius ad vim faciendam Trebatium, ait, adhiberi solere (epist. XIII). Puto igitur hunc primum urbis desiderio ductum de reditu cogitasse; nec Treuiros, nec Britannos, nec Gallos laceßere voluisse. Ut sic existimem existola XVII. facit. Nam primorum mensum, inquit Marcus, litteris tuis vehementer commouebat, quod mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitarisque desiderio interdum piger, interdum timidus in labore militari, sepe autem etiam quod a te alienissimus, & subimpudens videbare. Non ita autem multo post militiam firmo animo tulit, ut decet virum fortem, & constantem. (epist. XVIII). Vnde intelligi potest, quare eum nonnulli virum militarem, nonnulli ICTum appella-uerint.

(m) Epist. cit. VII. Ex eo inepte quidam inferunt: Tre-
-ba-

batium in iuris cognitione proxime abfuisse a stultitia. Vbi enim aliquid de iuris scientia inspergitur? Fallor, an hoc potius dicere vult Cicero, homines imperitos culpam in Cornelium præceptorem reiecturos esse, vtpote qui Trebatio vna cum iuris doctrina etiam prudentiæ præcepta instillare debuisset. Potest enim aliquis insigni iuris pollere cognitione; & in aliis tamen vitæ humanæ actibus iudicii nullitate laborare. Deinde ambiguum adhuc est, vtrum noster tam inepte ac absone se gesserit. Forte ad patrios redire lares voluit. Est ne hoc tantum crimen? aut consilium adeo insulsum? Homines in foro, ac scholæ puluere educati ad militares labores non semper satis idonei inveniuntur. Ciceroni vero vitio dari nequaquam potest, quod eum parumper arguerit, quem alias de meliori nota commendauit. Nec enim amicus facile amicum irritat, homo ad iocos procliuis hominem a salibus non abhorrentem.

§. III.

At enim vero mutauit breui ICTus mentem, & militem egit; & in provincia cum Cesare actum, frigusque constanter tulit: donec in intimam familiaritatem Imperatoris, quem grauissimæ occupationes distinebant, admitteretur. Nam etsi in Britanniam non erat cum Duce suo profectus: tamen is in Gallia hostibus undique circumfusis excubias agebat. Credibile est, cum maris timuisse fluctus, ac navigationem, sine qua Britanni non poterant debellari. Samarobriæ (o) amœnitas vivebatur. Neque enim omnes terrestri militæ

tia apti naualem peritiam tenent. Id paucis datum est. Multi, qui vitam suam in arido contemnunt, eandem lignea vix credunt fabricæ, utpote quæ gnarum custodem, quæ ventos secundos, quæ portum opportunum, quæ omnem denique exigere videtur fortunam. Ergo in Gallia mansit Trebatius, quam inuito Senatu per decennium retinuit Cæsar. Cum hoc in Italiam remigravit; eiusque perpetuo partibus contra Pompeium affixus duravit. Tullius contra deesse Pompeii saluti veritus, cum ille aliquando non defuerit suæ; vel officio, vel fama honorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiareus prudens, & sciens ad pestem ante oculos positam est profectus. (p) Hoc Dolabella gener sapius dissuasit: (q) hoc Cælius periculosum (r) censuit: ab hac re Trebatius (s) illum sapius dehortatus est. Sed erui istud non potuit Ciceroni, qui stoica quadam constantia perire potius cum Pompeio statuebat, quam vincere cum Cæsare, qui statum reipublicæ timebatur subvertere. Id eum male inprimis habuit, (t) laborasse Cæsarem, ut secum omnia belli commoda communia haberet; sed laborasse non per se, non per Dolabellam, non per Cælium; sed per Trebatium, quamquam amicum. Vrebat hoc virum ambitiosissimum a Cæsare nihil litterarum ad se fuisse perscriptum; cum tamen ille ad Pisonem socerum, ad Seruium sui studiosum scripserit. Itaque nihil aliud respondit, quam se neque officio, neque dignitati suæ defuturum. Id ipse Tullius Artico suo significauit; ut est in litteris ad eum datis; unde plura de Trebatio licet depromas. Manibus enim hic pedibusque obnixè omnia faciebat, ut Ciceronem cum Cæsare in gratiam reduceret; qui sicuti
 fin.

singulari sollertia res suas agebat; ita fortunam cumprimis in manibus habere videbatur. (u)

(n) Eam ob causam timiditatis Trebatium per iocum Tullius arguit epist. X. Lib. XII.

(o) In Picardia Samara fluuius est; nunc *Somme*. Huic adiacet caput Ambianorum Samarobriua, nunc *Amiens*.

(p) Lib. VI. ep. VI. sect. 10.

(q) Vid. ep. IX. Lib. IX.

(r) Lib. VIII. epist. XVI.

(s) Pertinet eo epist. XVII. Lib. IX. ad Atticum. *Trebatium*, inquit, *V. Kal. quo die has litteras dedi, expectabam. Ex eius nuntio Martique litteris meditabar, quo modo cum illo loquar.* Per ILLVM intelligitur Cæsar, quo nihil vnquam difficilius cogitauit Cicero. Vid. ep. VIII. ad Att. Lib. IX. Interea magna sua interesse putabat Cæsar coniungi secum virum maximæ auctoritatis. Igitur istius iussu, Seruius Sulpicius congressum postulauit, idque per Trebatium (epist. I. Fam. Lib. IV). Ipse Trebatius vero per litteras non solum cum amico egit; verum etiam valetudine licet adfectus ad eum, vt causæ suæ inferuiret, iuit.

(t) Tota epist. XVII. Lib. VII. ad Atticum legi meretur.

(u) Retulit iam *Bæclerus* in notis ad Velleii Paterculi lib. II. cap. LVI. illam Ciceronis intemperantiam inter insignes errores politicos; qua Pompeii virtutes immodice extollens; de Cæsare sæpe acerbius paullo fensit, scripsitque. Honesti animi est tueri Rempublicam, ac defendere libertatem, si possis, Temporum difficultas laxare inter-

terdum sinus iuber; aut saltem obliquare. Hæc imprudentia eum morti tradidit, posteaquam Antonii memoriæ per Philippicas æternas inuississet notas.

§. IV.

Occupata deinde per Cæsaris tyrannidem, republica, receptoque Cicerone in gratiam, parum aberat, quin Trebatius principis favore, atque gratia excideret. Nam cum is Cæsarem pro æde Veneris sedentem admonuisset, vt adeunti cum pluribus honorificentissimisque decretis senatui adsurgeret; adeo istud ægre tulit, vt minus familiari vultu Trebatium respexerit; verum obseruauit Suetonius (x) præcipuam, & inexpiabilem inuidiam hinc contra Iulium fuisse enatam.

(x) In vita Cæs. cap. LXXVIII. Noua etenim imperia moderatione potius quam superbia continentur. Debuisset Cæsar cum libertatem rapuisset, aliquam tantum Senatoribus umbram relinquere, neque voce se impotentem probare neque factis. Augustus modestiæ commodissimo freno pugnantem, iamque admissos cohibuit.

§. V.

Non ita multo post quam variis vulneribus confossus cecidit Cæsar, Antonio rempublicam turbante, Cicerone libertatem desperante, Trebatius iuri dicendo operam dedit, temporibusque Octauiani eam nominis gloriam consecutus est, vt eiusdem auctoritate, atque suafu codicillorum (y) vsus antea insolitus in rempublicam, in forum, ac ipsam denique romanam ciuitatem fue.

fuerit inductus. Subit igitur mirari, qui factum sit, vt Trebatius a pluribus scriptoribus male habitus pendatur vili; & velut ineptus reiiciatur, ac contemnatur ICTus? Fateor meipsum aliquando præsumpta eiusmodi opinione abreptum, ita sensisse: eoque inaudito condemnato aliorum auctoritati atque suffragiis subscripsisse. At cum in originem rei accuratius inquisuissem, deprehendi tandem, solum *Heinsium* in illo de Satyra Horatiana libello tanti strepitus, tantique tumultus auctorem fuisse, atque causam. Aegydius Menagius, vir clarissimus, in iuris ciuilibus Amoenitatibus id olfecisse videtur primus, quamquam nec defenderit Testam, sed tantum posse defendi (z) statuerit.

(y) Refertur hoc a Iustiniano in Institutionibus principio de Codicillis; isque tum maxima auctoritate inter ceteros viros sapientes præluxisse dicitur; quos in consilium adhibuit Augustus, vbi codicillis suum constare robur voluit. Istud autem illepidum plane est; codicillos Romanam potius Iurisprudentiam corrupisse; proque eorum vsu nullas Trebatio gratias deberi. Frustra enim contra rem testamentariam disseritur, quam semel probarunt Romani; suæque Reipublicæ statui accommodam iudicarunt. Sat est nobis, Testam ab Augusto tanti esse habitum, qui huic imprimis negotio expediendo admoueretur.

(z) Verba eiusdem recito p. 80. *Longè ab ea opinione aberrat Heinsius, qui in dissertatione de Satira Horatiana scripsit, Trebatii sententiam in Pandectis plerumque reiici. Id vir doctus adductis locis aliquot ex Pandectarum libris confirmare conatur: quibus & nos alia nonnulla addere possemus.* Sed

B

Sed

*Sed tamen longe plura sunt, in quibus Trebatii
sententiam sequuntur ceteri iuris interpretes: &
omnino falsa est Heinsiana observatio.*

§. VI.

Nos vero eum tuebimur quoad licet. Nec enim
fas est, ut ille imperitorum iudiciis expositus defensionem
non habeat; qui tot hominibus atrocissimum suum
addixit: nunc autem potenter, atque efficaciter se tue-
ri amplius non potest (a).

(a) Scribunt sapientie Magistri pro Epicuro, aliisque,
quibus aliquid maculae sine causa adhesit, apolo-
gias: Pro Trebatio, utprehendatur calamus, ni-
hil itidem impedit. Quid enim fecit? quidue
commeruit? Cæcus hic cæcum sectatus est: im-
peritus imperitum; Et publice tamen interest, ut
veritates, quæ minimi a nonnullis fiunt, retegan-
tur, ac in omnium oculis constituentur.

§. VII.

Primaria acculatorum ratio est. Ciceronem Tre-
batium ironice valde Iureconsultum appellasse; in re mi-
litari multo cautorem, quam in advocacionibus (b): eidem
modo inscitiam; modo ignaviam; modo superbiam,
ac animi quamdam elationem obiecisse: rursus *ærate se-
nem, simplicitate puerum* (c) vocasse: rursus titulo Iure-
consulti *Britannici* (d) insignivisse: & quæ sunt eius fur-
furis plura; quæ confutatione proluxa vix indigent.

(b) Lib. VII, Ep. X.

(c) Lib. VII, Ep. XVI. *In equo Troiano esse seu in ex-
tre-*

*iremo, sero sapiunt. Tutamen mi Vetule non sero.
Primas illas rabiosulas sat fatuas dedisti, &c.*

(d) Lib. VII. epist. XI. add. Lib. II. ad Q. Fr. ep. XIV. ad
Fam. epist. XIII. & XVIII.

§. VIII.

Quid enim magis potest esse ridiculum, quam iocos, & sales, quibus usus est in amicum Tullius, conuere in verum, atque serium? Pueris sane notum est, nihil his, quas ipsi allegauimus, epistolis festiuus esse; nihil familiaris; nihil itidem iocosus (e). Quod si illas quas exarauit Trebatius, legi possent, quid non de Cicerone fingerent, garrissentque imperiti; qui tantummodo clamant, & anserum instar nocere non possunt?

(e) Notes ex Epist. XI. lib. VII. ista verba: *Mira persona induci potest Britannici Icri. Nec ego non rideo, quamuis tu rideas: sed de re seuerissima tecum ut soleo iocor. Adde epist. XIII. Ut ad rem redeam, te istic, inuitum non esse, vehementer gaudeo: & ut illud erat molestum, sic hoc est iucundum. Tantum metuo ne artificium tuum tibi parum profici. Nam ut audio, istic*

Non ex iure manu confertum, sed magis sero rem repetunt.

Et tu sales ad vim faciendam adhiberi? neque est, quod illam exceptionem in interdico pertimescam, quod tu prior vi armatis hominibus non veneris. Scio enim te non esse procacem in laceffendo. Sed alias iocabimur.

§. IX.

Vsq̄ue eo facile animaduertere licet, hos viros familiariter admodum cauillatos fuisse, ac iocatos, ipsumque Trebatium prouocasse (f) sæpius Ciceronem, vt rebus seriis delicias iungeret, atque facetias. Ex his vero nunc eiusdem inimici inferunt peruerse, Tullium ex animi sententia spreuisse Testam suum, eumque indignis modis tractasse.

(f) Indicat id ipse Tullius epist. XIV. lib. VII. *Sed hæc iocati sumus, & tuo more, & nonnihil etiam nostro.* Idem Epistola X. *Quod si in Britanniam profectus esses, profecto nemo in illa tanta insula perinior te fuisset. Verum tamen, rideamus licet, sum enim a te inuitatus &c.* Igitur hoc loco præteriri non debet, tres olim libros de iocis Ciceronis, in quibus nimius quibusdam visus est, Tullium Tironem, eiusdem libertum conscripsisse; vnde Macrobius lib. II. Saturnal. cap. I. *Cicero autem, inquit, quantum in ea re (de iocis loquitur) valuerit, quis ignorat, qui vel liberti eius libros, quos, is de iocis Patroni composuit, quos quidam ipsius putant esse, legere curauit?* Eiusmodi falsæ dicta plena manu collegit Franciscus Vauassor de ludicra dictione p. m. 67. seq. qui demum his verbis concludit: *Nec vero hunc eundem Ciceronem quidquam supra tot paginis locutum videmus in iocando, vel nimis præce, quasi cum matre Euandri fabularetur; vel nimis populariter, rusticeque, perinde ac si cum Arpinate aliquo municipe suo, aut cum Tusculano villico, Formianoue, ludorum otiosis diebus, garriveret.* Nota est etiam Iani Passeratii de ridiculis Ciceronis præfatio; quæ Lutetia a. 1595. ex offi-

cina Roberti Stephani prodiit. Ridelius vero Adrianus Turnebus peculiari commentario explanauit.

§. X.

At veniant modo, explicentque volumen VII. ac in eo epistolam V. vbi Trebatius singulari in iure civili memoria (g), summaque scientia familiam dicitur ducere (h). Ibi serio, & ad Cæsarem scripsit Cicero. Cur illam reticent, & occultant? quid est, quod illos impediât? nescio, nisi hoc videam, eos male ratiocinari, & lenibus coniecturis totam causam superstruere; ac rerum grauisima argumenta non sine fraudis suspitione silentio obtegere. Quorsum referre lubet eiusdem Tullii propensam erga Trebatium animi significationem, qua Topica ei sua multa verborum vbertate, ac elegantia inscripsit, eoque tempore dedicauit, quo ab exilio ad urbem accedere cogitauit. In his vero cumulate satis explicauit; quænam locorum, vt vocant, in ipsa iurisprudentia utilitas sit; quique ex Aristotelici demique libelli, quem verecunde Trebatius in Tullii Bibliotheca inspexerat, lectione in seueriores litteras fructus redundant. Dici vix potest, quanta humanitate, ac sermonis vrbanitate eum docuerit: vt grati animi testimonium inde sumeret. Neque enim, vt volunt homines quidam admodum inficeti, conuitiis Testam profcidit; aut deridendum aliis propinauit; sed serio, atque ex animi sententia acutum, verecundum, scientem, simul tamen occupatum vocauit, ac dixit. Quod ad refellendas eiuscemodi, quæ sine auctore sparguntur, calumnias sufficiat (i).

- (g) Caue dicas, memoriæ excellentis elogium ad verum laudem non pertinere. Iuris enim prudentia experientia nititur; experientia memoriæ fundamenti loco substernit: vt taceam ipsum Ciceronem memoriæ Testæ insignem adiecisse scientiam.
- (h) Vide quid circa hunc modum loquendi notauerit Menagius l. c.
- (i) Elegans admodum epistola XIX. est, quæ lib. VII. habetur: vnde eos inprimis confutes licet, qui inciriam Trebatio sine ratione impingunt. Retulit in eadem quas habuit, Tullius causas, conscribendi Topica Aristotelea, quæ Rhegio ad Trebatium misit, vt attente & sepius peruolueret.

§. XI.

Sed bene habet. Faciam nunc aliud defensionis fundamentum. Quare, quælo, apud eundem Tullium Trebatius appellatur Scæuola (k)? Vtrum credendum imperitis quibusdam Criticis, qui pro Scæuola contendunt legendum *sedulo*? an antiquissimis standum Codicibus, quos *Simon Bosius* inspexit; quos probat *Gronouius*; & quos denique alia, itemque clarissimæ firmant rationes (l)? Et puto Trebatium non modo Testam; Sed etiam Scæuolam *καὶ ἐξοχῆν* fuisse nominatum, a studio iuris ciuilibus, in quo Mutii Scæuola valde excelluerant. Hæc *Pauli Manutii*, eadem *Popme*, non alia *Cellarii* sententia est (m).

(k) Epist. XV. Lib. IX. ad Atticum.

(l) Ipse Tullius ad Trebatium Lib. VII. ep. XXII. *Ego tamen Scæuolæ Testæ adfentior.* Interficiunt aliqui voculam & quod iuris, qua posuit, peritiæ ne quid-

quidquam officit. Sufficit etenim Trebatium in eadem cum Scævola classe fuisse constitutum. Sane vero antiquissimi libri illud ET omittunt; idemque cognomen in Epist. XXIII. Lib. XIII. ad Atticum occurrit.

(m) In not. ad l.c.

§. XII.

Quid igitur? Ait *Heinsius* passim in Pandeſtis Trebatii sententiam vitari, itidemque reüci. *Heinsium Rappolus* (n) sequitur, & eundem ludificari ab Horatio; ac optimum patrem *εἰρηναῖος* nominari adfirmat. Verum haud scio, an posterius non sit commentitium? *Petrus Gassendus*, in suo de Epicuri Philosophia libro, *Torrentius* (o) ceterique Flacci interpretes, quod isti viderunt, non deprehendunt. Et ego mentirer, si illud, quod somniant, verisimile dicerem. Quis enim persuaderet sibi, Iureconsultum summa apud Augustum auctoritate pollentem tam contumeliose a Flacco ob iuris inscitiam fuisse derisum, ac increpitatum? a Flacco? qui eorum imprimis fauorem (p) aucupabatur, quorum commendatio ei interdum accidebat perutilis, & opportuna. Ita potius est, vt totum librum Satirarum secundum Trebatio honoris causa, quemadmodum verustissimi habent Codices, dicamus, inscriptum; vtpote qui etiam ab *Anmiano Marcellino* Lib. XXX. cap. IV. in præstantissimis collocatur Iureconsultis. Quod, dum statuo, nequaquam tamen inficias eo, Trebatium a Poeta occulte petitum, eiusque mores vrbane fuisse tactos, carptosque. Quid enim illa volunt sibi verba?

Ter

Ter vinctus
Transiunto Tiberim; somno quibus est opus alto;
Irriguimus mero sub noctem corpus habento.

Nam cum finxisset Flaccus Testam consuluisse sibi, vt a scribendo quiesceret; consilium quidem approbavit, ceterum quo minus eo vti posset infomniam caussatus est, cuius tædio leniendo, hæc sola scribendi voluptas sibi relicta foret. Huic igitur malo dum denuo Trebatius medicinam parat, aptatque, ex suo ingenio ei suadet, vt aut natatu se defatigaret, aut, si id minus arderet, sub noctem bibendo somnum prouocaret. Has autem animi propensiones dudum in eo notauit Tullius, Trebatio perfamiliaris; & conuiuandi quidem studium Lib. VII. epist. XX. (q) itemque XXII. (r) natandi vero epist. X. (f) quas in notulis excerpam. Quis vero inepte inde inferret Trebatium ob ingentii stupiditatem, iurisque imperitiam ea ratione a Venulino esse delusum, depexumque? Nemo diligentius, credo, eam, quam allegauimus, Satiram Iano Rutgerio (t) examinauit, pensitauitque. Et hic autem, quod nos indicauimus, reperit; sed illam iuris ignorantiam neutiquam inuenit. Veruntamen, sac, Horatium veritatis adeo immemorem inertie labem nostro adspersisse: quis homini fingenti, ac omnia peruerse interpretanti prabeat tandem adsensum? Rerum testimoniis opus est, non verbis acerbis, aut sale conditis, si quis ab doctorum virorum subselliis remouendus, inque ignarissimorum ICTorum classe sit collocandus.

(n) Comment. ad Horat. p. 245.

(o) Ad Sat. I. Lib. II.

(p) Ipse

- (p) Ipse enim fatetur; se inopem paterni & laris & fundi paupertate, quæ nunquam non audax est, fuisse impulsus, ut versus faceret; eaque ratione ad summorum hominum gratiam adreperet. v. Epist. II. lib. II. In quo sua eum opinio neutiquam fessellit. Ita enim in animum Mæcenatis suis se carminibus infirmauit, ut Epod. I. fin. ad eundem grato animo cecinerit:

*Satis superque me benignitas tua
ditauit. Haud parauero,*

*Quod aut avarus, ut Chremes, terra premans
discinctus aut perdam ut nepos.*

Plura in hanc rem collegit doctissimus Massonus in Flacci vita p. 72.

- (q) *Ego a Sexto Fabio, Niconis discipulo librum abstuli
Νίκωνος πρὸς πολυφάρμακας. O medicum suauem! me-
que docilem ad hanc disciplinam! Sed Bassus no-
ster me de hoc libro celauit; Te quidem non vide-
tur.*

(r) *Miseras heri inter scyphos &c.*

(s) *Sed tu in re militari multo es cautior, quam in aduo-
cationibus, qui neque in Oceano natare volueris stu-
diosissimus homo natandi &c.*

- (t) Editæ sunt a Petro Burmanno Lectiones Venu-
finæ Iani Rurgerii, quæ integræ antehac nusquam
prodire. In his ille non tantum textui Horatia-
no egregiam medicinam fecit, verum etiam non-
nulla adeo argute, atque apposite explanauit, ut
nihil supra. Quæ ad hanc causam pertinent, repe-
riuntur p. 360. seq.

§. XIII.

Quæ obseruatio etiam contra Heinsum militat. Est enim notum, de pictore non posse iudicare, nisi itidem

C

pi-

pietorem: Heinſius vero non tantum omnis iuris, verum etiam feueriorum quarumcumque litterarum fere rudis eſt & ignarus. Quis igitur huic putabit adſentiendum? Sed examinabimus tamen pleraque, quæ in Pandectis de Trebatio occurrunt loca; & in pluribus eiſdem probari, ac confirmari opinionem æqui rerum æſtimatores animaduertent. Pro ſequentibus certe ſponſorem me conſtituo. L. vn. de offic. Quæſt. l. 10. in f. de pact. l. 18. §. 3. & 4. de dol. mal. l. 21. §. 1. de recept. l. 33. de rei vind. l. 9. de uſufr. l. 5. de his qui effud. vel deiec. l. 6. §. 6. de comm. diuid. l. 45. de emt. vend. l. 13. §. 22. l. 17. §. 2. l. 21. §. fin. de act. emt. l. 6. §. 1. de Aedil. edict. l. 56. §. fin. de euict. l. 64. de donat. int. V. & Vxorem l. 33. de teſt. tut. l. 13. §. f. de hered. inſtit. l. 39. de vulg. & pup. ſubſt. l. 11. de iur. delib. l. 5. & l. 30. de leg. l. 1. 30. §. 2. de leg. III. l. 16. de trit. leg. l. 4. l. 12. l. 25. & 26. de inſtr. & inſtr. leg. l. 22. de pecul. leg. l. 3. §. 2. de pen. leg. l. 11. de ſupell. l. 14. de reb. dub. l. 8. de cond. demonſt. & cauſſ. l. 9. §. 1. de damn. inf. l. 11. §. 6. de aqu. & aqu. plu. l. 3. §. 11. l. 39. §. 4. de ſtat. lib. l. 16. & l. 41. de A. R. D. l. 3. pro donato, l. 4. pro ſuo, l. 2. de cloac. l. 1. §. 7. quod vi aut clam, l. 4. de lib. hom. exhib. l. 1. de arbor. furt. caſ. l. 17. §. 2. de iniur. l. 27. de capt. & poſtlim. reuerſ. Eſti namque quædam interdum limitatiuncula adiicitur; non eſt tamen putandum, eius propterea opinionem ſperni atque reiici. Non eſt quiſquam adeo ſagax & prouidus, vt omnia exempla animo, ne dum verbis queat complecti. Ea ratio ſi valeret, crederem ſane, omnes omnium gentium Iureconſultos poſſe conſutari, vellicari, culparique.

§. XIV.

Ex his autem illud primum patere arbitror, non leuiter deceptum fuisse Heinsium, dum in plerisque Testæ placita, ac decisiones improbari, ac reici dixit. Non est ita profecto. Occulantur multa, vt vidimus, quæ, quo studiosius opprimantur, & abscondantur, eo magis eminent, & apparent. At Antistius Labeo, fateor, sæpenumero a Trebatio dissentit: discipulus (u) a præceptore: Stoicus (x) ab Epicureo: homo ambitiosissimus, & interdum vecors, vt apud Gellium (y) describitur, a viro optimo, & bono ciue (z), hoc est, Testa. Labeoni lauolenus non raro calculum adicit, immo Proculianorum amore abreptus; nec pregnantibus fatis, vt fit in his turbis, rationibus semper instructus. Nos omni auctoritate seposita rem ipsam considerabimus, nec quid Antistius, & Celsus, quid Paulus, & Vlpianus, alique iuris antiqui auctores senserint; sed quid veritati maxime sit consentaneum, circumspeciemus: quamquam non sit diffidendum quosdam Iureconsultorum verbis potius quam reapse inter se discordare; nonnullos concisus loqui, aliquos enarratiu, multos limitationem, quam alii omiserunt, addere; & quod generatim possum est, speciatim magis declarare, ac illustrare: vnde imperitiores diffidium exsculpant, & nescio, quam magni momenti controuersiam (a).

(u) L. 2. ff. de orig. iur. §. 47.

(x) Vid. Christ. Otho a Bœckeln de diuersis familiis vet. ICt. p. 16.

(y) Lib. XIII. Noct. Att. cap. XII. Est quidem hoc elogium ab Ateio Capitone, Labeonis amulo, profectum;

ctum; Sed in se tamen a veritate haudquaquam alienum. Neque enim is prudentiæ laudem mereri videtur; qui stoica contumacia contra torrentem nixus Augusto jam Principe, & Republicum obtinente nihil ratum pensumque habuit, nisi quod iustum sanctumque in Romanis antiquitatibus legisset. Cui accedit, quod fiducia doctrinæ elatus peculiarem Iurisprudentiæ scholam affectauerit, spernendo vetera, sectando noua; nec meliora semper; sed interdum peiora. Vnde adhuc dubium est; vtrum Horatius ob priorem, an posteriorem causam insanum dixerit?

(z) Vid. Cic. epist. ad Attic. lib. X. ep. I.

(a) Disseruit nuper Leyserus sub Bergero ICto Wittebergenfi Cl. de Logomachiis Iureconsultorum; sed disseruit breuibus. Tetigit nonnulla Werenfelsius in suo de Logomachiis libello. At restant plurima; vnde integer, simul ac insignis enascatur tractatus.

§. XV.

Age igitur, videamus pugnans, & an iure culpetur Trebatius spectemus. Ait Ulpianus l. 14. §. II. de relig. & sumt. fun. *Si quis, dum se heredem putat patrem familias funerauerit, funeraria actione uti non poterit, quia non hoc animo fecit, quasi alienum negotium, & ita Trebatius, & Proculus putat. Puto tamen & ei ex causa dandam actionem funerariam.* Redit eo tota quæstio, vtrum actionem funerariam habeat, qui se heredem putans funerauit, & sumtus fecit. Trebatius de eo, quod est summo iure, respondit. Nam qui animo proprium negotium gessit, non alienum, is funeraria uti non potest, utpote quæ cum negotiorum gestorum actione in plerisque con.

conuenit. Atqui hæc animum alium sibi obligandi requirit: is vero, qui se heredem putat, alium obligare nec potuit, nec intendit. Igitur Vlpianus heredi falso vtilem concessit: Trebatius directam negauit. Ita nulla diffensio est. Sed quare Vlpianus, inquis, vtilem dedit? Et opinor, quia heres putatius aliquid præstitit, nec funus sine sumtu curauit. Vt is careat re sua, expensasque bona fide factas perdat, durum videtur, ac penitus inhumanum. Itaque ex causa actionem funerariam permittit: causa vero dationem seu præstationem significat. Vid. *Ant. Fabri Rational.* ad h. l. qui adeo æquum in hac se controuersia ostendit; vt legentibus facile pateat, eum nobiscum consentire; itemque vniuersam tanti non putasse, vt Testa propterea antecessorum numero sit expellendus.

§. XVI.

L. i. §. 41. de depof. nouæ discordiæ ansam dedit. *Si cista signata deposita sit, vtrum cista tantum petatur, an & species comprehendende sint? Et ait Trebatius cistam repetendam, non singularum rerum depositi agendum; quod & si res ostensa sunt, & sic deposita, adicienda sunt & species vestis. Labeo autem ait, qui cistam deponit, singulas quoque res videri deponere: ergo & de rebus agere eum oportet. Quid ergo si ignorauerit is, qui depositum suscipiebat, res ibi esse? non multum facere, cum suscepit depositum. Ego & rerum depositi agere posse existimo: quamuis signata cista deposita sit. Species hæc est: deposuit aliquis cistam bene signatam, & clausam; res singulas non ostendit. Queritur igitur, vtrum de singulis rebus detur actio depositi?*

Tu nota: finem vnicum & proprium depositi esse custodiam generalem: hoc vult deponens: hoc recipit depositarius. Iam fac, cistam bene fuisse clausam & redditam: num tu de singulis rebus actionem concedes? Pone, depositarium singulas res nec vidisse, nec species ostensas recepisse. *Meuius* (b) ICTus clarissimus a Trebatii partibus stat. Nec enim depositarius amplius, quam ex sua scientia tenetur. Labeo contra. Sed Labeo erravit: aut σοφιστικῶς incedit. Qui cistam, inquit, deponit, is res etiam in cista contentas deponit. Bene, si contentae fuerint; si viderit eas depositarius; si speciatim inspexerit. At hoc in quaestione est; deponens adfirmat contentas; depositarius negat, aut nescit, & signatam restituit. Pro quo militat coniectura? Itaque recte meo iudicio tres a se inuicem causas *Carpzovius* distinguit. Finge enim cistam initio bene clausam, & obsignatam, postea, cum restituitur, apparere referatam, eumque, qui depositam accepit, suspitione violatae fidei laborare; annon quaeso, rerum earum, quas in cista fuisse collocatas, ac inde abstractas adfirmat deponens, agi posse credendum est? Et credunt Doctores. Nam etsi quidam existimant, nondum satis esse probatum, res petitas illa cista fuisse contentas: tamen sufficere alii rectius putant, si illud aientis iureiurando probetur, ac confirmetur (c). Ut ita seuerè cum depositario agatur, eiusdem improbitas facit, qua amici fidem fefellit. Secundum exemplum iam Trebatius in mente videtur habuisse; cum videlicet cista eadem ratione, ut erat tradita, obsignata ac bene clausa fuit restituta. Neque enim tunc rerum posse agi, quas nec viderit, nec etiam speciatim receperit depositarius, iure reputandum est. Tertium

tium vero ab omnibus eodem modo soluitur, ac merito deciditur: cum nempe non cistam tantum firmiter conclusam, verum etiam res sigillatim offensas, ac visas depositarius recepit; eoque pacto & cistam, & inclusa fidei suæ commissa, atque data fatetur. Itaque singula quoque, nisi aliæ occurrant circumstantiæ, ab eo esse restituenda, quilibet facile apprehendit, ac ipse Trebatius consentit. Eo enim pertinent legis verba: *quod si res offensa sint sic depositæ, adiciende sunt & species* NB. *velis.* Quæ cum non satis curate considerasset Labeo, & cum eo Ulpianus; factum est, ut & *Menochius* (d), & *Carpzovius*, (e) & *Meuius*, qui in scholis nostris familiam ducunt, diuortium ab illis facerent, & Trebatii partes sequerentur, quas etiam nos bona fide amplectimur.

(b) Parte IX. Decif. LIV. LV.

(c) Fac, deponentem esse virum honestum & spectate fidei; alterum vero doli cuiusdam non immerito suspectum; quique præsumptiones contra semilittantes per contrariam probationem elidere nequeat. v. *Franzkius ad ff. de dep. n. 65.*

(d) A. I. Q. q. Lib. II. cas. CCVIII. n. 26.

(e) Lib. II. Responf. LXIX.

§. XVII.

Lege 79. de contrah. emt. Iavolenus contra Trebatium insurgit. *Fundi partem dimidiam ea lege vendidisti, ut emtor alteram partem, quam retinebas, annis decem certa pecunia in annos singulos conductam habeat. Labeo & Trebatius negant posse ex vendiro agi, ut id, quod conuenit, fiat. Ego contra puro: si modo ideo vilis fundum ven-*
di-

*didisti, ut hæc Tibi conductio præstaretur. nam hoc ipsum præ-
tium fundi videretur, quod eo pacto venditus fuerat. Eoque
iure utimur.* Rem ita comprehende. Quæritur vtrum
ob pactum adiectum ex vendito agi fas sit; an præscri-
ptis verbis. Iuolenus prius; Trebatius posterius tue-
tur. Quis sanior? Recte meo iudicio obseruauit Wis-
senbachius (f) dissensionem (g) in hac re inter veteres
iuris interpretes inualuisse. Plurimi illorum actionem in
factum seu præscriptis verbis dederunt; actionem vendi-
ti non item. Cum his Trebatius sensit. Iuolenus contra-
riam, qui Traiano imperante vixit, simulque floruit, opi-
nionem, sub conditione tamen, adoptauit. Nos quidem
pro certo nunc habemus, ex pactis in continenti adiectis
non dari actionem præscriptis verbis; sed eam quæ ex prin-
cipali contractu, cui fuerunt adiecta, competit. Verum-
tamen olim dubitatum fuit: nunc res lege Maximini de-
cisa (h) est. Veteres, vt æquum, & bonum sibi videba-
tur, responderunt. Nihil ergo erroris Trebatio obiici
potest. Similiter Labeo (i) respondit. Sed additum est,
inquis: & hoc iure utimur. Iccirco iam Traiani, non
autem Maximini demum ætate vsus Trebatio contrarius
obtinuisse videtur: sed recte, ais, videtur. Neque enim
est ita. Hoc Tribonianus adiecit; & de suo infarsit: vt-
pote cuius æuo actio ex principali contractu in vsu fori
erat, vnde decidendi rationem eum sumsisse vero non
ab simile est. Nunc istud quæritur, vtrum etiam in con-
tractibus stricti iuris idem, vt in bonæ fidei negotiis ob-
tineat. Et in contrarium hic secedunt, ac connituntur
Iuris auctores. Nobis adfirmata cum Wissenbachio
atque Franzkio placet; quorum posterior (k) rem om-
nem curatissime expouisse videtur.

(f) Di-

- (f) Disput. ad ff. XI. lib. II. §. XXXIV.
 (g) Patet id ex l. 12. ff. de præscript. verb.
 (h) L. 13. C. de pact.
 (i) L. 50. ff. de contr. emt.
 (k) Exerc. ad ff. de Contrah. E. & V. n. 423. seq.

§. XVIII.

At idem Labeo apertius a Testa præceptore secedit in l. 1. §. 2. ff. de peric. & comm. rei vend. *Si dolium signatum sit ab emtore, Trebatius ait, traditum id videri. Labeo contra, quod & verum est. magis enim ne submutetur signari solere, quam ut tradere tum videatur.* Et istud quidem Heinsius inprimis contra Trebatium vrget; eumque ineptiæ arguit, quod dolia signata pro traditis habuerit. Ego vero, Heinsi, te cum tui similibus ad Paulum ablego, qui trabes videri traditas inquit (l), quas emtor signasset. *An hic aliud, verba recito doctissimi Gothofredi (m) in trabibus, quam in dolis vini signatis? Si aliud, cur aliud? an quia vini dolia signari in alium finem possunt, quam ut tradita habeantur; trabes non possunt signari ob alium finem? Paria sunt. Etiam trabes possunt submutari. Nam etsi nonnulli existimant, Paulum non sine causa vocabulum videtur adhibuisse; non est tamen in ea obseruatione multum roboris: cum ex probatissimis latinæ linguæ auctoribus notum sit, esse & videri æquali sæpe significatione inueniri, idemque valere, ac sonare.* Notabilis *Ciceronis* locus est *Academ. Quæst. Lib. IV. cap. XLVII. Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia, qui primum iurare ex sui animi sententia quemque voluerunt: deinde ita teneri, si sciens falleret, quod inscientia multa versaretur in vita: tum qui testimonium diceret, etiam quod ipse vidisset, queque iurati iudi-*

D

ces

ces cognouissent, ut ea non esse facta sed videri pronuntiarent. Plura in hanc rem collegit *Hotomannus* (n). An vero symbolica tradi. io sit, uti cum aliis primū exultimauit *Huberus*, (o) merito cum illustri *Strykio* (p) nostro dubitamus. Quod enim symbolicum est, symbolum certe ab ipsa re distinctum requirit. At cedo symbolum, seu signum. Res ipsa signatur: itaque vera potius traditio erit. Pro *Hubero* si quid dici posset, hoc foret: in traditione symbolica non tam rem separatam, quam actum traditionem representantem spectari. Signatio vero eiusmodi actus speciem videtur referre, atque habere. Interea vero ingenue fatemur, peruidendum esse ante omnia, quo animo signatio fiat. Nam si emtor consignauit ideo, ne fortassis alia submitti possit, nemo traditionem fuisse inductam adfirmabit. Et hanc *περίστασις* in animo habuisse *Labeo* videtur. *Trebatius* autem de alio exemplo, eoque diuerso sensit. Quid enim, si finita, ac absoluta emtione rei alienatæ signum esset impressum? Itaque neutra sententia absolute vera est; comparate vtraque subsistit. In dubio ad coniecturas, quas presumptiones ICTi vocant, deueniendum est. Vid. Colleg. Iur. Arg. de A. R. D.

(1) L. 14. ff. eod.

(m) Ad l. Pauli.

(n) Dissert. de inuestitura abusua cap. II. §. 5.

(o) Præl. ad l. de R. D. §. 41. qui tamen paullo post ipse sibi scrupulum iniicere videtur.

(p) De l. Sensuum. Diff. II. cap. II. n. II.

§. XIX.

Nunc tandem cum *Proculo*, & *Cartilio* nobis res erit occasione l. 69. ff. de hered. instit. *Cornelius & Me-*

nius,

uius, vter eorum volet, heres esto: vterque vult. Trebatius neutrum fore heredem: Cartilius virumque: tu cui adsentia-
eis? Proculus Cartilio adsentior, & illam adiectionem, vter
eorum volet, superuacuum puto: id enim etiam ea non adie-
cta futurum fuit: ut vter vellet, heres: vter nollet, heres
non esset: quod si hi ex numero necessariorum heredum essent,
tum id non frustra adiectum esse: & non solum figuram, sed
vim quoque conditionis continere: dicerem tamen, si vter-
que heres esse vellet, virumque heredem esse. Hic ante
omnia obseruandum existimo; in rebus testamentariis
eorum potissimum sermonem exponendum esse ac in-
terpretandum, qui naturæ debitum exsoluerunt. Inter-
pretatio vero sine coniecturis non est: nec coniecturæ sine
formidine oppositi. Igitur non est mirandum, si dis-
sentiant interpretes, & in varias partes secedant. Sunt
enim singulis suæ rationes, seu pondera. Verba nisi am-
bigua forent, nulla certe expositione egerent. Omnis
autem ambiguitas variis sententiis fenestram, atque fo-
res aperit. Trebatius ergo hunc subesse putauit sensum:
vnius si volet, heres esto, vterque si volet, neuter hæres es-
to. Cartilius, & Proculus contra vtrumque sine distin-
ctione heredem pronuntiant, illam adiectionem, vter
eorum volet, superuacuum existimantes. Verum tamen,
quis nouit, annon vterque contrarium fuisset defen-
sus, si Trebatius Cartili, & Proculi explicationem probas-
set? Vt verum fatear, mihi Trebatii sententia ad ver-
ritatem accedere propius videtur. Neque enim ad rō
velle respiciendum tantum est, sed ad particulam vter:
welcher unter ihnen beyden will. Vter vero de duo-
bus disiunctim dicitur. Ita Cicero (q): *Quamobrem vter
tandem nostrum Labieno popularis est? tane? an ego?* Site-

stator uoculam uterque usurpasset, tum Cartilius iure videretur Trebatium vincere. Nunc sub iudice lis est. Ceterum monendi sunt legum, verborumque interpretes, ne absouam statim opinionem Auctori tribuant, in qua quædam inueniuntur obscuriora. Ut enim nulla ars sine literis, interprete, ac aliqua exercitatione percipi potest; ita etiam leges atque singula verba auctoris attente & sapius perlustranda sunt, ne argumentationis vis oculos effugiat; aut etiam, quæ cum cura legenti planissima sunt, absurda & insolubilia appareant. Ab hac regula Cartilius atque Proculus deflexerunt; itemque Iulianus Ictus in alia causa, quam uide sis in l. 16. ff. de Condit. Instir. Est enim in hac postrema sensus, uti credo, planus; nec prorsus inconcinuus. Nam quemadmodum in presenti specie legis nostræ Testator noluit utrumque hæredem, ita in altera Iuliani neutrum sine altero decreuit admittere.

(q) Or. Pro Sextio.

§. XX.

Similis fere controuersia in l. 49. §. 2. ff. de Leg. II. occurrit: *Labeo refert, agrum cuius commercium non habes, legari tibi posse, Trebatium respondisse, quod merito Priscus Fulcinius falsum esse aiebat. Immo, ait Gothofredus ad h. l. inmerito. Gothofredo ad stipulatur Lauterbachius (p): alii distinguunt. Et fuit autem non leuis inter veteres disputatio, utrum debeat res legata, quæ sit extra commercium legatarii? Trebatius debere respondit: Labeo negauit. Recentiores Icti hodiernum in diuersa abeunt. Verum si non tam illud, quod Doctores ad-*

adferunt, atque fingunt; quam quod in legatorum natura continetur, consideremus, atque inspiciamus, saluta-
 res est. Rei, quæ ab omni commercio aliena est, vt sunt iure Romano res sacræ, religiosæ, sanctæ &c. ne quidem æstimatio debetur. Nec enim illa æstimationem recipit; adeoque nec rem, nec taxationem legatarius potest petere. Quod si tantum heredis commercio exempta sit, æstimationem deberi vno omnes ore adfirmant. De legatario dubium remanet; vtrum videlicet res legata ei debeatur, cuius commercium nec habet, nec habere potest; puta, si Iudæo mancipium christianum legati nomine foret relictum: sed tollitur facile, si perpendas testatoris cum primis voluntatem spectandam esse. Vult ille legatarium honorare. Huic autem nihil obici, qui adtribui culpæ potest. Ergo pretium rei, quæ æstimari potest, numeres: ne euaneſcat legatum, quod ex mente defuncti aliquid sane continebat. Ex quo simul elucet, quare in stipulationibus aliud placuerit *Paulo* l. 34. ff. de V. O. Habet namque, quod suæ imprudentiæ adscribat stipulator, vtpote qui sibi promitti curauit, cuius nec accipiendi, nec possidendi facultatem habebat. Quid autem culpæ, quæso, in legatario residet, penes quem rei legatæ commercium non est? Quod cum non obseruassent *Donellus*, *Hilligerus*, *Vinnius*, alique iuris auctores, quid mirum nostrum communibus condemnatum fuisse suffragiis? At nequidquam tamen ad rem facit, quod proferunt: legatarium illius rei pretium exigere vix posse, quam nullo iuris obtentu eidem liceret petere. Quid enim? Annon licet domus alienæ mihi legatæ pretium ab herede postulare, quamuis rem ipsam ab alio domini iure possessam nequeam extorquere? Conse-

quentia minus valida est: res exigi non potest; ergo nec pretium rei. Sane, si res ipsa omnis pretii expers foret, utpote hypocentaurus, tum aliquid forte roboris in eorum argumento contineretur. At dum commercium certis tantum hominibus interdictum est, eique interea rei sua aestimatio constat, non video sane atque intelligo, quare res legata taxationem recipere nequeat. Idcirco animum facile induco, alios etiam in Pandectis Iureconsultos a Trebatii opinione non admodum abhoruisse; quod l. 40. ff. de leg. I. in primis innuit, atque probat. Nam quamvis *Wissenbachius* (f) inter fideicommissarium, ac legatarium cum aliis distinguat, & peculiare exemplum in illa se inuenisse lege gloriatur; scio tamen magno conatu nihil agi, omnemque operam frustra consumi; posteaquam non contemnendis rationibus a nobis stabilitum est, legatarium rem sibi legatam, cuius commercium non habet, cum alia permutare summa posse.

(r) In Colleg. Theoret. Pract. Part. II. p. 1010.
 (f) Disput. II. lib. ff. XXXI. §. 9. Si quid conuicio. Vlpianus certe hoc dicit: Rei alienæ cuius neque Legatarius commercium; neque etiam fideicommissarius ius habet possidendi, aestimatio tamen debetur. Ea ratione nec vim in ferre legi cum Cuiacijo, nec subtiliter necessum erit distinguere. Est enim alias notum, quantas lites illa lex Vlpiani concitauerit, quamque in varias partes hic sese verterint Iureconsulti etiam clarissimi.

§. XXI.

Haud multo plus difficultatis ac dubitationis alia
 Tre-

Trebatio responsio habet, quæ in l. 29. de leg. III. oppugnatur. *Qui concubinam habebat, ei vestem prioris concubine utendam dederat. deinde ita legauit, vestem, que eius causa emta, parata esset.* Cascellius, Trebatio negant ei deberi prioris concubine causa parata; quia alia conditio esset in vxore. Labeo id non probat: quia in eiusmodi legato non ius vxorium sequendum, sed verborum interpretatio esset facienda, idemque vel in filia, vel in qualibet alia persona iuris esset. Labeonis sententia vera est. Exemplum propositum hoc potissimum caput, ac argumentum continet: vtrum pro concubina tam fauorabilis interpretatio sit facienda, vt sub eo, quod ejus causa paratum, & emtum est, comprehendatur simul quod accepit vtendum, sed alterius concubinæ causa emtum, paratumque. Trebatio concedit, tam largam atque amplam interpretationem respectu vxorum in vsu frequentissime (t) versari: negat autem concubinas tanto fauore esse dignas. Quid ad hæc Labeo? Hic existimat, non tam ius vxorium, quam voluntatem testatoris inspiciendam esse. At enim vero, mi Labeo, hoc ipsum demum est, quod quaeritur; an talis pro concubina præsumi queat, aut debeat voluntas? In dubio ad fauorem personæ oculos dirigimus. Concubinæ vero, quæ titulo, & dignitate vxoris carebat, aut nullus, aut saltem perexiguus est. Ergo in dubio cum Trebatio facerem. Nam quæ ab aliis excogitatur regula, in duobus adiectiuis coniunctis sufficere vnum verum esse, contra Trebatium nihil roboris habebit; vtpote quam *Barolus* ex Labeonis sententia exculpfit, ac fecit. Miseros vero interpretes, qui regulas bonæ interpretationis in aliorum præsumtis opinionibus quaerunt; nec tam rectæ rationis fontem, quam Docto-

rum.

rum turbide fluentes riuulos lectantur. Potius in coniuncta oratione utraque partes esse veras requiritur: nisi aliquis inepte forsitan dicat, hanc neque coniunctam esse, neque disiectam. Nec mouet, in praesenti exemplo non tam de eo, quod uxoris, sed quod alterius concubinae causa emtum, paratumque sermonem esse, idque, an debeat secundae concubinae disceptari. Facile enim regero, Trebatium ad fori usum respexisse: ibi vero cum a deo benigna, fauorisque plena explicatio pro concubinis, sicut uxoris, nondum obtinisset, nec ex verbis etiam testatoris colligi potuisset, haud immerito eum ad negantium partes secessisse. Labeoni aliter visum est: quod forsitan ex suo ingenio alios iudicaret, effusaque licentia extra veterum traditionum fines evagaretur. (u)

(t) L. 8. de Leg. III.

(u) Est hoc Vincentii Grauinæ Icti apud Romanos praestantissimi de Labeone iudicium, utpote qui non vbiuis obuia de eo congeffit in libello limatissime per scripto de Ortu & Progressu Iuris Ciuilis p. 106. Grauina vero Pomponium, & veteres in primis secutus est; qui ita Labeonem laudarunt, ut etiam nauorum, quibus notaretur, diligentem mentionem iniicerent.

§. XXII.

In l. 100. §. 1. 2. 3. de Leg. III. tria occurrunt, quae in Trebatio notantur. Videamus primum. *Due statuæ marmoreæ cuidam nominatim, item omne marmor erat legatum. Nullam statuam marmoream præter duas Cascellius putat deberi. Osilius, Trebatius contra. Labeo Cascellii sen-*

sententiam probat, quod verum puto, quia duas statuas legando, potest videri non putasse in marmore se statuas legare. Si nominantur, inquit *Bartolus* individua speciei contenta sub genere, ad alia in eadem specie contenta non porrigitur illud genus. Ecce vero *Barrale*? Rationes subducamus parumper. Testator putavit, se duas tantum, non plures possidere statuas marmoreas. Has legat, sed simul iis omne marmor addit. In reliquo marmore plures statuae reperiuntur. Certe qui omne marmor legat, aliquid amplius, quam duas statuas legare voluit. Sed statuas plures praeter duas ais, dare noluit. Si sciisset se plures habere, concedo: quid si nesciuerit? (x) subsisto. Hoc enim casu maiorem verisimilitudinem *Trebatii* opinio indispiscitur. Nam omne marmor dare voluit defunctus. Statuae marmoreae vero ad marmor pertinent. Quid? quod si species post genus legatum addita fuisset, haberent forte dissentientes quod pro se, suaque causa non sine colore vrgerent. Nam species generi modum imponit (y). At cum genus post speciem nominatum sit, quis non concluderet, sermonem posteriorem laxius esse explicandum, numerumque duarum statuarum ex abundanti quasi expressum generi adiecto nulla ratione nocere debere? Quemadmodum enim adiecta species genus circumscribit; ita appositum genus speciem ad se trahit: aut si minus, eam redundanter esse nominatam indicat. Cui nequaquam refragatur, quod dicitur: non esse credibile, in una oratione, eademque periodo aliquid posse redundare, aut esse superuacuum. Quod si namque certum est, genus coarctari a specie, mensaque, & scamnis suppellectili additis non omnem suppellectilem deberi; se-

E

que:

quetur etiam credo, ut vox supellex, hoc est, genus in vno eodemque commate abundet. Ut vero genus; ita etiam species vacanter, atque inaniter potest addi. Deinde ambiguum adhuc est, utrum in hac causa vnum tantum legatum sit, vna periodus, aut expressio. Vide, quæ in hanc rem differit *Franciscus Hotomannus L. IV. Obseruat. VII.* & in primis *Cl. Bynkershoek Obseruat. I. R. Lib. III. c. II.* qui ut ut summa industria hanc controuersiam excussit; nostrum tamen exemplum omisit.

(x) Temperavit adserta Ictorum, ipse, quem omnes venerantur, Papinianus in l. 9. pr. ff. de supellect. leg.

(y) Eiusmodi species foret, si quis primo seruos legasset, deinde tres ancillas adiecisset; non omnes, credo, deberentur ancillæ, quæ ceteroquin deberentur ex generali legato, sed tres duntaxat, cum in expressa specie ancillarum generi modus sit dictus.

§. XXIII

Alterum, quod est in secundo paragrapho videtur leue. *Vxori meæ vestem, mundum muliebrem, ornamenta omnia, aurum, argentum, quod eius causa factum, paratumque esset, omne do lego.* Trebatius hæc verba, quod eius causa factum, paratumque est, ad aurum & argentum duntaxat referri putat. Proculus ad omnia, quod & verum est. Possunt verba, quod eius causa factum, paratumque restringi, possunt etiam extendi. Vtrinque rationes sunt. Sed habet tamen Trebatius fortiores. Nam si verba uti iacent, & a defuncto scripta sunt, vel pro-

lata

lata spectentur; vnicuius patere arbitror, duo precipi-
 primum vt vxor vestem, mundum muliebre, & orna-
 menta omnia habeat: deinde vt aurum, & argentum,
 quod eius causa factum paratumque accipiat. Diuer-
 fitas in eo consistit. Sub facto paratoque comprehen-
 ditur quidem emtum, non autem donatum, legatum,
 inuentum. Igitur donata vestis, ornamenta legata ne-
 tiquam cederent vxori, si Proculi definitio vinceret:
 qui laxioris interpretationis auctor est. Trebatii senten-
 tia vero coniugi omnia adtribuit, singulasque vestes, or-
 namenta cuncta, mundum muliebre vniuersum, para-
 rum, emtum, factum, donatum, post testamentum pa-
 ratum, legatum, tituloque lucratio aduicatum adsignat.
 Etenim ius vxorium insigni semper fauore in Romana
 republica cernitur nuntium; cui commode derogari ne-
 quit, nisi clara testatoris voluntas, aut euidētissima
 coniectura contrarium suadeant. At vbi est illa clara
 testatoris voluntas? vbi sunt istae euidētissimae conie-
 cturae? Restringuntur, ais, verba generatim posita. At
 qui hoc ambiguum est, nec extra dubitationis aleam po-
 situm. Verba, quod eius causa factum, paratumque,
 ad aliam planē rem, aurum intellige, atque argentum
 pertinent. Iam vero tironibus notum est, stilo roma-
 no aurum, argentumque a veste, mundo muliebri, ac
 ornamentis distingui. Adde, si placet, voculam *factum*
 argento potius, atque auro, quam ceteris, quae memo-
 rantur, conuenire. Aurum enim, argentumque vel fa-
 ctum, vel infectum, vel signatum est (z). Infectum ru-
 dem auri, argentiue massam significat; factum, quod
 certam speciem recepit; signatum, quod publico signo
 percussum. Verba allegata vero de auro, argentoque

facto loquuntur, & vxoris causa parato. Vid. doctissimi Wilsenbachius ad tit. ff. de auro, argento, mundo &c.

(2) Pertinet huc locus ex Liviō lib. XXXIV. cap. VI. *Cantum erat, quo ne plus auri, & argenti facti, quo ne plus signati argenti, & aris domi haberemus.*

§. XXIV.

Tertius legis allegatæ paragraphus ampliori contemplatione videtur dignus. Cui Corinthia vasa legata essent, & βάσεις (i.e. bases seu fulcra) quoque eorum vasorum collocandorum causa paratas deberi, Trebatius respondit. Labeo autem id non probat, si eas βάσεις testator numero vasorum habuit. Proculus vero recte ait, si aeneae quidem sint, non autem Corinthiae, non deberi. Notum est æs Corinthium, & vasa Corinthia, in maximo olim pretio & aurum contra fuisse habita (a): quod cum Accursius non intellexisset, e palea illa credidit confecta. De his vero quaesitum est, utrum eiusmodi vasis legatis bases quoque debeantur, hoc est, orbiculi illi, quibus vasa in mensis collocantur, ne toralia polluantur. Trebatius deberi respondit: Proculus, ut primo obtutu videtur, adiecit, bases aeneas peti posse, non autem Corinthias. Labeo non deberi dixit, si bases & ipsa essent vasa. Si quis recte rem totam pensitauerit, is animaduertet, Labeonem a Trebatio non esse alienum. Hic enim ut verum iam assumit, bases non esse vasa, sed vasorum gratia comparatas. Proculus, credo, rectius fecisset, si Trebatio absolute adsensum praeuisset. Quare enim bases

tan-

tantum aeneae debeantur? an quia viliores? At sequitur accessorium suum principale, quamuis illud sit pretiosius multo. Vide quid Vlricus Huberus (b) in pari fere causa responderit. *Matrona, inquit, legauerat alicui omnia sua fictilia: Repertus autem est ingens numerus vasorum fictilium cum argenteis operculis, sexies pluris, quam erant ipsa vascula. Respondi tamen opercula cedere vasis, nec ab herede posse separari; quoniam opercula erant vasorum gratia.* Nunc videndum an bases sint vasorum Corinthiorum gratia. Et puto. Cur enim alias vocarentur bases, fulcra, pedamenta? Basis ob vasculum habetur; ergo accessorium est; ergo etiam principali suo cedit. Speciosius est, quod pro Proculo Pancirollus (c) vrget, cum nempe non tam negare, bases Corinthias vasis Corinthiis cedere; quam illas aeneas diuerso metallo constantes. Corinthias enim ideo legatis vasis Corinthiis adhærescere, quia cum omnia Corinthio metallo consent, praesagiendum sit, bases eiusdem materiae vasorum causa factas fuisse; utpote quod de aeneis, de quibus quaeritur, non constet. Nam cum aliis etiam vasis supponi possint, non recte argui, quod causa Corinthiorum factae fuerint, & ideo legatario Corinthiorum non deberi. Sed dubitatum primum, utrum hic subfit verbis sensus; quae valde ambigua sunt & obscura, itemque suspensa; deinde admodum etiam ambigo, an illa Trebatius fraudi futura observatio sit? Existimauit enim is, ac pro certo adsumsit, bases vasorum Corinthiorum gratia fuisse paratas. Quod si contrarium constaret, aliter etiam ipse forte Trebatius respondisset.

(c) Citatur in notis a Gothofredo Plinius Lib. LXXXIV. cap. I. Sebastianus Næuius fideliter hoc quoque

mendum descripsit. Sed est liber XXXIV. Ne-
 que enim tot libros condidit Plinius, ut ad tantum
 numerum possent adfurgere. Hic vero recte non
 tantum allegatur: sed etiam præ Plutarcho in hac
 causa consuli meretur: utpote qui lib. de Pyth.
 Orac. fabrum quemdam Corinthium huius æris
 auctorem facit, qui cum incidisset in thecam auri
 plenam, eamque sibi abstulisset, ne id resciretur,
 metuens, dissectum in minutas particulas aurum
 paullatim æri admiscuerit, admirabilemque illam
 temperaturam effecerit, ac magnas opes sibi pa-
 rauerit. Verba postrema *Wagenfeilii* sunt, viri
 clarissimi Dissert. de re monetali veterum Roma-
 norum p. 30. sq. qui Plutarchum, & cum eo senten-
 tiantem *Antonium Muræum* apposite confutans,
 Plinii recensionem probat: cuius opinione neque
 naturæ, neque hominum ingenio, sed opulentis-
 simæ urbis iniuriæ, atque casui æris Corinthii origo
 merito attribuitur. Nam cum A. V. C. DCVII.
 L. Mummius Consul Achaia caput, Græcia decus,
 nobilem Corinthum occupatam, direptam-
 que tuba præcinente, delensisset, incendio permi-
 stis plurimis statuæ atque simulacris æris, auri, ar-
 gentique venæ in commune fluxere, ut eleganter
 rem totam exprimit L. Annaeus Florus Lib. II. cap.
 16. Atque ex hac mixtura æs demum Corinthi-
 um natum est, quod ita omnes affectarunt, ut
 quærentium multitudo raritatem induceret: rari-
 tas pretium in mensum augetet. Super sunt tamen
 talia adhuc vasa non Romæ solum, sed Venetiis
 quoque apud Illustres Lauredanos. Nec ab vero
 alienum est, quatuor illos stupendi operis equos,
 quibus S. Marci Basilica ornatur, ex ære Corin-
 thio esse. Vtrum huius generis æs numis for-
 man-

mandis materiam præbuerit, *Sauotus & Aeneas* *Vicus* viri doctissimi diserunt, atque certant. Et hic quidem in scito libro, quem vocat *Discorsi sopra le medaglie de gli Antichi* p. 35. omni animi contentione probare nititur, Tiberium, Caligulam, & Claudium Imperatores vere ex metallis conflatos Corinthios dedisse numos. Vid. *Wagenfilius* l. cit.

(b) Ad tit. ff. de auro, argento, munde, §. VII.

(c) *Variar. Lect. Thesaur. Lib. II. cap. LXXIX. p. 255.*

§. XXV.

Venimus denuo ad Iuolenum Trebatium confutantem in l. 17. de ann. leg. *Legatum ita est, Attiæ, donec nubat, quinquaginta damnas esto heres meus dare, neque adscriptum est in annos singulos. Labeo, Trebatius præsens legatum debere putant, rectius dicitur, id legatum in annos singulos debere.* In hac disceptatione regula tenenda est: legatum non præsumi annum, atque multiplex; sed vni; sed præsens; sed vnius tantum præstationis, nisi contrarium euidenter eluceat. Neque enim credibile est, testatorem heredi tam graue imponere onus voluisse, vt annuatim aliquid Legatario, & cum processu temporum dependeret: nisi clarissima verba contrarium ostenderint. Itaque Iuolenus a regula discedit: quam Trebatius, & Labeo sequuntur. Iuolenus autem fauorem (d) dotis in animo videtur habere; & æquitatem præ oculis: noster ius summum. Reuera igitur vix discordant. Accedit, quod particula donec (e) non semper tempus, vt terminum; sed etiam conditionem notet. Verba: Attiæ donec nubat, eam quoque expostio-

tionem recipiunt, si nubat, wann sie wird beyrathen.
Sic autem legatum præfens foret: & hæc interpretatio
Trebatio placuit; vt & Labeoni.

- (d) *Dionysius Gothofredus* in notulis ad hanc legem
Labeoni propterea ac Trebatio adfensum præbuit;
legatumque semel tantum præstandum putauit.
Quod vero Iuolenus annuum voluerit; fauorem
dotis, ait, effecisse; vt legataria tanto facilius nubendi
conditionem inueniret: & dotis lautitia virgini
sperata, ac iugum ferre idoneæ procorum inflig-
nem copiam conciliaret.
- (e) Vid. Strauch. Lexic. Partic. p. 48.

§. XXVI.

Sicuti vero, quam vidimus, disceptatio leuis ad-
modum fuit, & perexigui momenti; ita illud, quod in
l. 3. ff. de vsu & vsufr. leg. inter Labeonem, & Trebatium
denotio surrexit bellum, maioris fieri vix debet. Neque
enim videtur credibile, Trebatium a Labeonis sententia
discordare; quamquam hic magnos motus cicat, irritoque
conatu cum vmbri luctetur. Audiamus Labeonem: *Is, qui fundum tecum communem habebat, vsufructum
fundum uxori legauerat, post mortem eius tecum heres ar-
bitrium communi diuidendo petierat. Blasus ait, Trebatium
respondisse, se arbitry certis regionibus fundum diuisisset, eius
partis, que tibi obtigerit, vsufructum mulieri nulla ex parte
deberi: sed eius, quod heredi obtigisset, totius vsufructum
eam habituram. Ego hoc falsum puto. Nam cum ante
arbitrium communi diuidendo coniunctus pro indiuiso ex parte
dimidia totius fundi vsufructus mulieris fuisset, non potuisse
arbi-*

arbitrium inter alios iudicando, alterius ius mutare, quod & receptum est. Iurarem, Trebatium in sua decisione existimasse, vxorem ex diuisione fundi, quam heres ordinauerat, nihil sensisse incommodi aut detrimenti. Aliiter prima iuris ignorasset elementa. Hoc vero concessio, mulier certe a litigandi prurigine se liberare neutiquam quouisset, si ex dimidia parte totius fundi vsumfructum petuisset, quem in certa parte fundi per regiones diuisi eadem ratione, eodemque emolumento licuisset percipere. Nam etsi non est non fatendum contingere aliquando, vt alicui vsumfructus in dimidia portione totius fundi vtilior sit, e.g. si, quas socius accepit, regiones nonnullis fructibus abundant, quibus vsumfructuarius sine notabili rerum suarum dispendio carere nequeat; accidit tamen interdum, immo frequentius euenit, vt eadem soli fertilitate occurrente nulla fructuum diuersitas obseruetur, nec messis messem vincat, nec partium separatarum dissimilitudo contentioni locum faciat. Hoc casu, non autem alio, Trebatius mulieri vsumfructuaria actionem contra socium negauit; vtpote dolose litiganti, ac altercanti. Reipublicæ enim interest, vt omnis inutilibus iurgiis occasio præscindatur, iudiciaque a strepitu pugnacium hominum, ac natura φιλαυτίαν quiescant. Quod si vero contrarium euinci, ac evidentibus signis probari ab vxore posset sua interessè, non dubitamus, quin illa foret audienda, & ad vsumfructum in dimidia parte totius fundi capiendum celeriter admittenda. Ac ita vero etiam Trebatius cum Labeone easdem forte tibias esset infaturus, cuius verba carptim allegauit Blæsus, carptim confutauit Labeo, itemque abscisse retulit Iuolenus. Optandum foret, vt integra ad nos Trebatii,

F

omni-

omniumque veterum Ictorum scripta (f) peruenissent. Multa, credo, rectius intelligeremus: in pluribus concordiam eorum, quos nunc dissentire existimamus, deprehenderemus. Ita enim confusa sunt omnia in Pandectis; adeo indigesta pleraque, ut Oedipo interdum opus sit, qui λογωμαχίας altercantium componat, finiatque.

(f) Hoc acutissimi Hottomanni in Anti-Triboniano perpetuum votum est; hoc Cuiacii aliorumque literatissimorum Ictorum desiderium non penitus spernendum. Quidquid enim de Veterum Interpretum opinionibus residuum est, mancum videtur, atque mutilum: unde illa, quæ ex infelici naufragio emerferunt, tabulæ explicari vix possunt. Nec nocet, Tribonianum publica istud auctoritate fecisse. Fecit enim, fateor; sed minus apposite; ac parum prudenter.

§. XXVII.

Et fac autem Labeonis opinionem rectiorem, & iuri magis congruam fuisse, Trebatius certe in hac eum controuerfia, quæ est in lege 7. de tritic. vin. vel ol. leg. superabit: *Quidam heredem damnauerat dare uxori sue vinum, oleum, frumentum, acetum, mella, salsamenta. Trebatius aiebat, ex singulis rebus non amplius deberi, quam quantum heres mulieri dare voluisset: quoniam non adiectum esset, quantum ex quaque re daretur. Ofilius, Cascellius, Tubero, omne, quantum paterfamilias reliquisset, legatum putant. Labeo id probat, idque verum est. Quare autem verum esset, cum legatum incertum alias plane infirmum sit, ac inualidum? Ipse Brunneemannus in Commentario ad hanc le-*

legem duo hic concurrere singularia existimauit; vnum valere legatum incertum; alterum omne vinum, oleum, ac frumentum deberi. Num vero Labeonis auctoritas, quem dissentiendi lubido saepius in transversum abripuit, efficiet; vt a recepta legum harmonia discedamus; & peculiari eiusdem definitioni adhaereamus? Sane, cum iuris auctores stipulationem incertam, ac indefinitam habeant pro inutili, non comprehendunt aliqui, cur legatum incertum, ac itidem indefinitum sit reputandum pro utili? Inde Ulpianus, (at quantus Ictus?) legatum generis, quod certos a natura limites, terminosque non habet, pro derisorio (g) potius, quam utili accepit. Et nos legatum vini, olei, balsamentorum, quod neque certum corpus neque determinatam quantitatem continet, numeremus in utilibus? Puto, Trebatium ratione nequaquam destitui, quare ex singulis rebus non amplius deberi statuerit, quam quantum heres mulieri dare voluisset. Neque enim concludit, vino legato omne id contineri, quod defunctus vini loco habuit? Quis enim huius definitionis auctor est? An Cascellius, Tubero, Ofilius, Labeo? Atqui his omnibus solum iure optimo Trebatium oppono; quia ad analogiam iuris conuenientius ratiocinatur. Vinum namque, quod nec ratione qualitatis, nec etiam quantitatis certos a natura atque testatore limites accepit; eiusmodi est, vt nullam legatario utilitatem adferat; vtpote quod vel ad minimam, aut potius ridiculam portionem redigatur. Itaque guttatim fluat vinum legatario relictum; dabitur paxillum olei, modicum ex balsamentis decerptum eidem pro solatio assignabitur; nisi quidem generoso, ac liberali animo heres inueniatur, qui alia ratione inductus vinum

merum cumulatus effundat, aut laudis avidus falsamenta largiter distribuatur, oleumque pro sua in aliquem magnificentia copiosius dispergat. Iure summo, atque stricto ad istud nemo obligatur. Et de hoc autem Trebatius respondit. Si quis iusto æquior velit esse, vxorisque favore profusior, nec repugnabit Testa, nec nos quoque: dummodo cauillatio cesset, atque desinat, ICrum nostrum ius atque æquum præteruictum in erroris insidias incidisse. Quæ etsi ad obtundendos Trebatii aduersarios possunt sufficere; faciam tamen, vt decet, aliud defensionis, expediendæque salutis fundamentum; quod Brunnemannus, alique iuris interpretes neque animaduertent, neque in medium attulerunt. Existimo igitur, Trebatium, vt est in lege, eam potissimum respectisse formulam, qua heres a testatore dicitur damnatus. In legato damnationis (h) vero eligendi potestas heredi iure veteri data est. Cascellius, Ofilius, Tubero, Labeo quid? Hi sine ratione diuortium faciunt, quodque ea ætate expediti iuris fuit, misere deformant, atque detorquent, dicamque Trebatio scribunt maiori probabilitate contrarium adfirmanti. Quibus cum Tribonianus adsensisset, ius vetus a nouo perarato distinguens, actum sane de illo erat, conclamatumque; vtpote tot auctoritatibus obruto, damnatoque.

(g) L. 71. ff. pr. de Leg. I.

(h) v. Vinnius ad Instit. de Leg. §. I.

§. XXVIII.

Interea dubium valde redditur, atque ambiguum, quod eodem titulo l. 15. in alia causa a Proculo adfertur.

Vinum,

Vinum, inquit, cum vasis legavit: negavit Trebatius, quod in doliis sit, deberi; & sensum testatoris alium putat esse, verborum alium. Ceterum dolia in vasis vinariis non essent. Ego, etsi dolia in vasis vinariis non sunt, tamen non concederem Trebatio, vinum, quod in doliis esset, id est, quod in vasis non esset, non esse legatum. Quæstio est, si quis vinum cum vasis legasset; an etiam vina doliaria debeantur. Trebatius respondet deberi secundum verba; secundum sensum testatoris vero non deberi. Nam quamvis in vasis numerentur (i) dolia a peritioribus; vulgus tamen in eorum censum ea demum reputat, quæ exportantur; quæ non hærent prædio (k), utpote cadi, & amphoræ. Defunctus vero vulgarem significationem in mente videtur habuisse. Quid ad hæc Proculus? Is concedit dolia in vasis sensu populi non esse; sed vinum tamen, quod est in doliis, dari debere contendit. Eccur? quia vinum indefinite nominatur. Verum enim vero quis non videt ac deprehendit insigne iudicii σφάλλμα. Estne sic vinum indefinite legatum, dum dixit testator, vinum CVM VASIS? Certe taxationis proprium est, ut restringat præcedentia (l). Si vinum absolute, ac sine vasis nominasset, adhuc dubium foret, quid, quantum, & quale esset dandum. Nunc cum specialis oratio generali accesserit, coercetur, credo, secunda; nec omne vinum videtur deberi, sed quod est in vasis, quodque cum vasis legatario concedi, & tribui potest. Sed scio, quid Proculum impulerit. Credit ille aliorum errori implicatus vino legato, omne, quod habuit testator, deberi. Verum credit sine causa. Vinum enim indefinite positum ad guttulas facile redigitur, atque minutias. Deinde ex accessorio etiam principale

determinare potuisset: Vasa enim definiunt, atque circumscribunt vinum; perinde vt in vernacula nostra der **Wein sammt den** Bouteilles non comprehendit, ac significat vinum, quod est in doliis. Miror Cuiacium virum doctissimum Lib. II. Obseruat. XXXVI. ad hanc objectionem nulla ratione respexisse.

- (i) Gerardus a Noodt Iureconsultus apud Belgas longe præstantissimus non immerito illis verbis: *ceterum dolia in vasis vinariis non essent*, medicam manum applicat, negandique particula expuncta legit, ceterum dolia in vasis vinariis essent. Ea enim ratione sensus planus emergit. Vino cum vasis legato, negat Trebatius, vinum, quod in doliis sit deberi. Nam etsi, cum spectantur verba, verum est, dolia ab his, qui intelligunt, recenseri in vasis: tamen alia testatoris esse videtur voluntas. Ceterum, id est, alioquin dolia populari significatione, quam is respexit, ad vasa pertinerent: quod Testa falsum esse existimavit, itemque absurdum. v. Obseru. lib. II. c. XIV. p. 175. seq.
- (k) Dolia enim in terram plerumque defodiebantur; vt vinum æstate frigidius, incorruptiusque conservaretur: hyemali tempore gelasceret. *Nec enim*, verba sequor Guidonis Pancirolli Var. Lect. lib. I. cap. LXI. *hypogæa, id est, subterranea loca cellarum vinariarum, vt nunc, in ubique tum in usu fuisse, Plinius inquit: Mitiores plagæ doliis condunt, infodiuntque terræ tota, aut ad portionem situs: item calum præbent, alii vero impositis tellis arceni.* Ex quo nunc facile Vlpianum l. 3. §. penult. de Trit. Vin. & ol. leg. explices, Scævolamque, l. 43. §. 4. de Leg. III. quorum vnus doliolum

rum in cella vinaria depressorum, alter cupparum doliorumque in cellis defixorum mentionem facit.

- (1) Hinc doctissimus Bynkershoeck Obseruat. Iur. Rom. Lib. III. cap. I. ingenue fassus est, in formula antiqua, mactè vino inferio esto, rectè Trebatium existimasse apud Arnobium Lib. VII. aduers. Gent. illud inferio esse additum, ne vinum omne, quod in cellis atque apothecis est conditum, esse sacrum incipiat, sed solum quod inferetur.

§. XXIX.

Non multo felicior Proculo Vlpianus est, qui l. 3. §. 1. ff. de aqu. & aqu. plu. Trebatius, ait, *putat, eum cui aque fluentes calide noceant, aquæ pluuie arcende cum vicino agere posse; quod verum non est, neque enim aque calide aque pluuie sunt.* Ego inter actionem directam, & vtilem esse, puto, distinguendum. Hanc antiquis legum interpretibus non fuisse incognitam ex leg. 22. tit. eod. quæ est Pomponii, patescit. Et fungum enim pro cerebro habuisset Testa, si aquas pluuias non esse calidas ignorasset. Igitur de actione vtili loquitur. Si quis vero adeo rigidus foret, vt hanc ei licentiam denegaret paullo laxius extendendi verba interdicti, inque aliis causis vtiliter applicandi, quid iis fieret, obsecro, qui actionem de seruo corrupto ad vxorem, & liberos corruptos, nec incondite tamen, applicent, atque trahent? Sane vero actiones vtilis non tam ex verborum cortice, quam rationum similitudine, ac æquitate per Iureconsultorum interpretationem firmata coortæ sunt; proptereaque introductæ, ne noua formula opus foret, vbi
al-

alterius legis argumentum decisionis, aut congruae definitionis fundamentum suppeditet. Dico congruae. Neque enim leues & fallaces eorum consequentias probamus, qui veterum auctorum scriptis sine iudicio abutuntur, aut legis iustam sententiam peruersa ratione deformant, atque torquent. De eiusmodi ineptis legum argumentis eleganter disserit Gerhardus NooDt in Iulio Paulo cap. VII.

§. XXX.

Ergo potius cum Caio disputabimus, cuius sententiam l. 5. §. r. d. A. R. D. multi quidem doctissimi viri calculo suo approbarunt, atque rationi conformem scripserunt. Verba Gaii sunt: *Illud questum est, an fera bestia, que ita vulnerata sit, vt capi possit, statim nostra esse intelligatur. Trebatio placuit, statim nostram esse, & eousque nostram videri, donec eam persequamur: quod si deserimus eam persequi, desinere nostram esse, & rursus fieri occupantis. Itaque si per hoc tempus, quo eam persequimur, alius eam ceperit eo animo, vt ipse lucrifaceret, furtum videri nobis eum commississe. Plerique non aliter putauerunt eam nostram esse, quam si eam ceperimus: quia multa accidere possunt, vt eam non capiamus: quod verius est. Quid si dicerem Trebatii opinionem hodie magis videri receptam inter venatores, eamque sua non carere ratione? Nam quamvis proprie loquendo mea nondum sit fera, non licet tamen alteri eripere illam, neque persequentem insidiosè anteuertere. Honesti animi est, non solum abstinere alieno; sed etiam eo, quod iam prope est, vt alterius sit; ne propinquam alterius spem multis iam forte laboribus quæsitam inuadamus.*

mus. Propinquam vero spem esse ex eo manifestum fit; quod grauiter vulnerauerimus feram; vt fuga elabi vix possit; & dum persequimur damus illud animi clarissimum indicium, nos voluntatem occupandi habere; & ab occupatione incepta nondum desistere. Ita fere doctissimus Ictus *Franciscus Balduinus* in Comment. ad Inst. Lib. II. tit. I. rationes suas subducit. Ex quo elucet, Caii rationem Trebatium nec pungere, nec ferire; dum multa accidere posse adfirmat, vt eam non capiamus. Testa propinquam spem sibi proponit. Nam si quis ab infecutione desistat, & vulneratum animal patiatur elabi, spem certe omnem videtur deposuisse. Contra sentientes vocabulo capere, & occupare inhærent. Quodcumque, inquit, persequor, nondum cepi: quod nondum cepi, illud identidem nec occupavi: non occupatum meum non est. Quid igitur pro Trebatio? puto eum non aduersari Caio. Neque enim dicit vulnerata, aut nondum capta fera mea est; sed tantisper, donec vestigiis fugientis insisto, mea videtur, ac intelligitur: isque inhumane faceret (m), qui opinione incertæ infecutionis prædam propinquam mihi adimeret. Quæ immanitas, morumque acerbitas, vt ciuibus interdicitur, publice interest. Ac ita quidem *Fridericus Ahenobarbus* apud *Radeuicum* (n) iure censuit. Cum enim in Italiam venisset, inter cœtera hoc sanxit, vt si quis *canibus vestigatoribus* duntaxat feram fugauerit, non fugantis, sed occupantis sit; sed si *lancea* vel gladio feram percussit; quamuis alter occupet, non tamen eius sit, sed sauciantis. Quodammodo namque apprehendisse videtur, (o) qui, vt est apud *Virgilium*,

- - iam iamque manu tenet, & premit hasta.

G

(m) Re-

- (m) Recte Huberus prælect. ad Inst. de R. D. p. m. 116. Porro, quia occupatio non nisi apprehensione perficitur; consentaneum est, feram non esse eius, qui persecutus eam vulneravit, & spem capiendi proximam habebat, sed qui cepit ac apprehendit ut contra Trebatium decidit Iustinianus in §. 13. Improbum tamen esse, qui feram ab alio pene captam intercipit, non est dissitendum, & Iudicis erit providere, ne malitiae indulgeatur; quin nostro seculo Trebatii sententiam magis obtinere scribit Balduinus ad l. §. 13. Grotius lib. II. cap. IV. Iuris Holland. verficulo venant eum Wit; tradit dominum quidem fieri capientem, sed eundem mulctari posse ut venatorem importunum, als onheuf; licet iagende / ut ita ratio delicti, ac pona rursus ab acquisitione domini distinguatur.
- (n) Lib. III. cap. XXVI.
- (o) V. Alciatus Parerg. Iuris lib. XI. cap. II.

§. XXXI.

Sed nouus eodem titulo l. 19. serupulus emerfit. Trebatius (scribit) si liber homo bona fide seruiens iussu eius, cui seruiat, hereditatem adisset: heredem ipsum fieri, nec interesse, quid senserit, sed quid fecerit. Labeo contra, si ex necessitate id fecisset: quod si ita, ut & ipse vellet, ipsum fieri heredem. Quæstio Labeonem inter & Trebatium hæc est. Vtrum liber homo pro seruo possessus, qui simul institutus est heres sibi adquirat hereditatem, an possessori, qui iubet, atque necessitate potestatis cogit, ut bona fide seruiens adiret. Et putat Trebatius liberum hominem eandem lucrari, sibi que adquisitam retinere. Rationem decidendi hanc videtur in mente habuisse.

buille, quod pro seruo habitus neque ex re, atque substantia possessoris, neque ex operis suis dum adit hereditatem aliquid accipiat, adquiratque. Neque enim in illa causa, hoc est, in seruorum operis hereditatem esse, ac numerari. Igitur relinqui, vt liber homo præferendus sit possessori, tamen si status, conditionisque suæ ignarus id fecit. Sufficere si fecerit. Facere enim eiusmodi hominis libertatem, vt prohibente iure sentire aliter nequeat. Quocirca parum referre, quid senserit, quidq; non senserit, potius spectari, quid fecerit. In quo certe Trebatio consentio. Aperti enim iuris est, atque fuit, liberum hominem sibi adquirere, quod acquirit, non autem alii, qui eum, quamuis bona fide, vt seruum habuit, posseditque. Nam cum hereditatis aditio ad operas serui etiam veri non referatur, idque in quo liber homo bona fide seruiens institutus est a patrimonio, bonisque domini putatiui separatas rationes habeat, nihil iam Labeoni causæ fuisse existimo, quare is diuersam, & a Trebatii sententia alienam viam ingrederetur. Verum, in hereditate, inquis, voluntas, atque animus desideratur: hæc distinctio Labeonis tenenda est, vt si sciens se liberum esse, sponte adeat, fiat heres: sin putet se seruum, & iussu possessoris quasi parere necesse habens, adeat, non sit heres, eoque nulli adquirat hereditatem. Ego vero fateor, aliquid huic rationi speciei inesse, quamuis non peruiuat. Habemus namque vel expressam, vel tacitam, vel ex lege ortam voluntatem. Expressam in præfenti causa non inueniri notum est. Tacita voluntas factō demonstratur. At frustra hic quæritur de tacita voluntate, vbi clare videmus seruum adisse hereditatem iussu alterius, statumque suum iuxta cum ignarissimis

sciuisse. Igitur quid? An Labeo palmam, vti vult, referet. Et non putem. Restat ficta, seu ex lege coorta voluntas. Aequum enim est, vt hæc liberis hominibus bona fide seruientibus succurrat, iisque auxilio sit. Satis ii incommodi sustinuerunt, dum sub seruitutis iugo aliquamdiu innocentes gemuerunt, operas præstando, laborando, parendo, iustumque possessoris suscipiendo. Vt damno etiam adficientur; idque quod testatoris voluntate eis inprimis destinatum est, amittant cum æquitate iuris omnimode pugnat. Quamobrem quid fecerint potius peruidendum est, non quid senserint. Atqui hereditatem, pergis, adierunt, idque iussu domini putatiui; ergo hic potius lucrum referet. Sed cum ille iussus legibus aduersetur, & contrarius sit; vt videlicet liber homo tanquam seruus adquirat alii hereditatem, perinde est, ac si iussus non adfuisset, ac ita b. f. seruientis pro se, & in sui emolumentum hereditatem adquisiuisse iure censetur, ac fingitur. Quo Trebatii responsum, puto, collineasse, quod Collegii Argentoratensis auctor perperam aliorsum traxit (p). Quod si quibusdam displiceat fictæ voluntatis vocola; illi rogantur, vt ea ratione nostram responsonem efferant: æquum esse, vt leges ei attribuant hereditatem, qui iussu alterius eam adire nec potuit, nec debuit; atque adeo propter legum clarissimum sermonem vere atque certo adire alterius nomine noluit.

(p) De R. D. A. § LX. Putauit enim Trebatium voluisse, vt bonæ fidei possessor hæres fieret, quia iussit, cum tamen contrariam sententiam is fuerit amplexus; & ad hominem liberum bona fide seruientem.

uentem hereditatem iure reuerti censuerit. Hugo Donellus, vir summus, itidemque Iureconsultus grauissimus, etsi Trebatium confutat; & Labeoni adstipularur; tamen legis verba rectius aliis exponit, & ad mentem Celsi l. 59. de Hered. Instit. Trebatii opinionem recenset. Nos vero ad Donelli rationes satis, vt credimus, respondimus. vid. eiusdem *Comment. de Iure Ciuili* L. IX. cap. VI. p. m. 451. add. *Schilt. Exerc. ad ff. XLIV. §. XXXV. seq. p. 71.*

§. XXXII.

Restat subtilis, & plus quam metaphysica controuersia, cui Trebatium l. 3. §. 5. de acquir. vel amitt. poss. obscurus his verbis implicauit Paulus: *Ex contrario plures eandem rem in solidum possidere non possunt. Contra naturam quippe est, vt cum ego aliquid teneam, tu quoque id tenere videaris. Sabinus tamen scribit, eum qui precario dederit, & ipsum possidere, & eum, qui precario acceperit. Idem Trebatius probabat existimans posse alium iuste, alium iniuste possidere: duos iniuste, vel duos iuste non posse. quem Labeo reprehendit: quoniam in summa possessionis non multum interest iuste quis, an iniuste possideat. Quod est verius: non magis enim eadem possessio apud duos esse potest, quam vt tu stare videaris in eo loco, in quo ego sto; vel in quo ego sedere videaris.* Qui minus attente omnia circumspeciant, putabunt, credo, cruentas hic pugnas cieri, easque finiri non posse, nisi aut Paulo, aut Trebatio plenissima victoria, & absolutissimus decernatur triumphus. Sed deprehendent haud difficulter veritatis studiosi, eos, quos nominauimus, ICTOS non tam de rebus grauissimis, quam verbis concertare, illorumque iurgia, atque

clamores in *λογομαχίαν* desinere. Quare videndum nobis est, quodnam huic morbo remedium sit adferendum. Nam rixa, quæ est de lana caprina ægrotum animum innuit, quo imprimis laborasse videtur Paulus; qui gladios suos hinc inde contra Trebatium, & Sabinianos vibrat; cum tamen ita sint constituti, vt neque hos, neque illum feriant; sed vanis aerem ictibus pulsent, ac magno conatu imaginariæ pugnæ speciem præbeant. Quod vt euidentibus signis patefcat, notandum est, vovulam possessionis duo includere, ac continere, vt puta factum, & ius; hoc est, animi intentionem, ac corporalem quamdam apprehensionem. Nam qui factio tantum, & actu corporali nullo domini iure subnixus rem apprehendit, is eam potius detinet, aut etiam interdum sub larua commentitiæ possessionis vsurpat. Iuris auctores eam naturalem possessionem appellarunt: ac naturalem itidem in iustam, ac iniustam secuerunt (q), quemadmodum civilem possessorem dixerunt iidem, qui iuris dominiique titulo munitus possessionem aut habuit, aut retinuit. Neque enim citra confusionis periculum adfirmari potest, cum qui peregre e. g. proficiscitur, possessione statim videri depulsim, dum alius interea possessionem rei vacuæ iniusta quadam ratione occupat. Quis enim res suas secum semper, vt testudines, poterit circumferre? Inde igitur quæstio est enata, vtrum duo in solidum rem eandem possidere queant, an secus? Paulus cum Labeone negavit; Trebatius, ac cum eo Sabiniani adfirmarunt. Illius rationes, et si subtiles, tamen speciosa primo obtutu sunt. Quemadmodum enim fieri vix potest, vt res mea, mihi que propria eodem modo pertineat ad alium, quo pertinet

ad

ad me; ita absonum omnino videtur, vt tu teneas, quod ego iam teneo, & corpore inprimis occupatum seruo: eoque pertinet simile, quod a manu rem totam complectente, & pede rem vniuersam occupante, ac premente Paulus desumpsit. Trebatius contra existimauit, id quidem verum esse, si de eodem possessionis genere sermo sit; non autem procedere, si de diuerso quaeratur. Quid enim? Annon iuste inquit retineo, quod alius actu corporali præter ius & fas inuasit, & iniuste possidere cœpit? Ego vero, & ille alius duos sumus; simulque possidemus; ille naturaliter, ego ciuilitate: ille facta, ego iure: ille corpore, ego animo. Itaque duo, concludebat, in solidum possident, non eodem, sed diuerso possessionis genere. Similiter id de locatore domino, atque conductore non domino adfirmari posset. Quæ cum ita disputarentur, fieri certe non potuit, quin quidam ex nouioribus iuris auctoribus ad Labeonis, & Pauli; quidam ad Trebatii, ac Vlpiani partes inclinarentur. Refert Bachovius (r), ipsum Iasonem Trebatio victas dare manus voluisse, nisi Triboniani & Cæsaris inprimis auctoritas, qua Pauli sententia firmatur, eundem retraxisset. Quod abiecti animi indicium est. Philosophica enim iuris quæstio non tam auctoritatibus, quam rationibus disceptanda est, atque secunda. Igitur confidentius paullo, quid mihi animi sit, proferam, edicamque. Et puto autem Paulum, ac Vlpianum, Trebatium atque Labeonem in speciem potius, quam reapse inter se dissentire. Paulus de facto loquitur; ceteri de iure: hi de retentione consilium iniuere; ille de acquisitione possessionis cogitauit: eaque ratione de cepis vnus, reliqui de aliis disputarunt (s). Quod, vt eluceat,

fa-

faciam. Neque enim sola animi intentione fieri potest, ut possessionem, qua ante carebas, adquiras, & indipiscaris: fieri tamen potest, ut sola animi intentione, atque enixa voluntate retineas. Deinde facile concedo eodem ICTo, eum, qui corpore a re, cuius erat dominus, aut etiam detentor, abest, corpore, & facto amplius non possidere; quoniam alienus illud, quod olim occupavit, spatium inuasit, totumque cepit. Sed cum tamen novus hospes eas regiones animo occupare nequeat, quas antiquus possessor mente retinet, nec penitus dimisit, relinquatur sane, hunc civiliiter, & iuris quodam sensu adhuc possidere; illum vero corpore, & facto in re, quam apprehendit, insistere. Exemplum illustris Strykius (r) suppeditat. Nec iuvat, etsi dicas (u); neutrum ergo in solidum possidere, si vnus naturaliter, alter civiliiter rem teneat. Facile enim est ad respondendum. Tenet vnus in solidum naturaliter; alter civiliiter; vnus in solidum rei inhæret facto; alter iure. Ut ius individuum; ita factum est. At quæritur, vtrum nec factum a iure, nec ius a facto queat separari. Si potest; Trebatius vicit: sin minus, ostendatur, precor, clarius, quare quod ab alijs iureconsultis potuit fieri (x) a Trebatio tamen fieri nec debeat, nec possit? Plura non quero.

- (q) Etsi quidam sunt Doctores, qui voculam iustitiæ absone atque minus apposite ad possessionem referri contendant, quod naturalem in mero facto consistere existiment; cui propterea iustitiæ aut iniustitiæ nomen perperam, quemadmodum quadratio circulo, adiiiceretur, tamen, ut opinor, noua λογωμαχία est. Nam quos alii detentores, eos nonnulli naturales possessores vocarunt, ut
puta

puta Conductorem, depositarium, commodatarium, vel precarium penes se habentem, qui omnino iuste, quod habent, tenent. Nec concludit, sto, ergo sto, sedeo, ergo sedeo. Ictus enim merito quaerit, vtrum aliquis ius standi aut sedendi habeat?

(r) Ad Treutlerum Vol. II. Disput. XXI. Thef. IV. lit. K. p. 324. *Et hoc etiam, inquit, Iason vidit, qui in d. l. 3. §. 5. h. tit. col. I. expresse scribit, nisi obfaret textus expressus, se potius probaturum sententiam Sabini, & dicturum, quod Paulus male reprehendat Trebatium, qui non eandem specie possessionem sub qualitatibus tantum diuersis, sed diuersas possessionis species in duobus concurrere posse statuerit &c.*

(f) Eleganter ad nostram sententiam cordatissimus Boeckelmannus Tr. de Actionibus insigni cap. V. §. 3. *An ergo cum Matheo, Wissenbachio, Treutlero aliisque Sabinianos & Proculianos heic (vbi alias sepe) dissensisse dicemus? Sic videtur, si Paulo fides habenda. At rem ipsam penitus examinanti vix persuaderi poterit, viros prudentes, iurisque peritissimos de re tam manifesta ambigere, aut in iure per se certissimo dubitare potuisse. Quid autem manifestius, quid certius esse potest, quam quod tu stare, aut sedere nequeas, quo loco ego sto, sedeoue. Haec est sententia Pauli & Labeonis. Sic illi vocem possessionis pro corporali retentione accipiunt, ut possidere dicatur fundum, qui sedem pedemus in eo fixerit. Hoc vero genus possessionis duobus in solidum competere non posse nec Sabinum, nec Trebatium, nec Ulpianum, nec Pomponium, nec ullum mortalium, cui sanus est sensus, negasse negaturumque fuisse, credibile est. Et paulo post: Quae omnia facile efficiunt, ut credam Sabinianos*

H

Pra-

Proculianos, aliosque veteres Ictos in re ipsa nec
dissentisse, nec dissentire potuisse: & Paulum, La-
beonemque (quod neque veteribus, nec modernis
insolitum) Sabini sententiam suae non intellexisse,
suae perperam explicasse: certe infeliciter impu-
gnasse. Frustra ergo hic alii antinomiam statuunt,
alii Ulpianum non probare sententiam Sabini, sed
ex hypothese eius disputare: alii quoque Pomponi-
um Sabini opinionem recitare non probare, alii a-
lia comminiscuntur.

- (t) Idque eiusmodi, ut possessionem animo confer-
uantem interdicto retinenda possessionis uti posse
existimet. Interea, ait T. de I. S. differt. X. cap. IV.
n. 54. certa ratione etiam Menochii sententia reti-
neri poterit, si scilicet, ut casum lege 6. ff. d. t. ser-
uemus, mercator e nudinis reuersus, aedes suas
ab alio occupatas videns, mox iudicem adeat, & se
in possessione aedium suarum defendi, alterum vero
ut turbatorem expelli petat &c. Non minus ap-
posite laudatus Baelmannus l. c. p. 8c. Cum possessio
quandocumque de rei detentione quandocumque pro detinen-
di iure accipitur: quis negauerit duos eandem
rem in solidum possidere posse, altero detentionem,
altero detinendi ius habente? Atque hoc videtur
innuere Ulpianus exemplo, quo proponit alterum
iuste, alterum vi aut clam eandem rem possidere.
Certe qui possessionem vi, aut clam arripuit, deten-
tionem potius, quam ius detinendi habuit: qui ve-
ro iuste possedit, eamque possessionem animo retinuit,
altero clam rem detinente ius potius detinendi,
quam detentionem habuit. Ius tamen illud deti-
nendi etiam possessio dicitur: & licet quis corpori
non incumbat, tamen animo possessionem retinere
intelligitur.

(u) Est

(u) Est hæc *Ioannis Schilteri* obiectio Exercit. ad ff. XLV. §. XLIV.

(x) Quod si enim *Ulpiano* licuit possessionem in naturalem ac civilem distinguere vti ex l. i. ff. §. 9. de *Vi & vi armata* constat, quare quæso idem non liceat *Trebatio*?

§. XXXIII.

Speciosius videtur, quod *Marcellus* contra *Trebatium* l. i. §. 18. de aqua quotidiana defendit, quamquam non peruincat. *Trebatius*: cum amplior numerus pecoris ad aquam appelletur, quam debet appellere, posse vniuersum pecus impune prohiberi, quia iunctum pecus ei pecori, cui appulsus debeat, totum corrumpat pecoris appulsam. *Marcellus* autem ait, si quis ius habens pecoris ad aquam appellendi, plura pecora appulerit, non in omnibus pecoribus eum prohibendum: quod est verum, quia pecora separari possunt. Si leg. ii. ff. quemadm. seru. amitt. cum præsentem componamus; videbimus, *Marcellum* statuere, nec seruitute per modum præscriptum accipiens vitatur. At, inquit *Huberus*, ad h. t. si plus oneris, quam dictum erat, dominans vexerit, vel itinere latiori sit usus, aut plura iumenta egerit, & similia aliud potius, quam plus egisse videtur; plane ad mentem *Marcelli* qui subtilis huiusmodi distinctionis auctor est. Verum tamen si recte perpendatur, opinio *Trebatii* maiori verisimilitudinis specie collucet. Nam qui XX. pecora appellit ad aquam, cum possit decem appellere iure, meo sane iudicio aliud agit: plus enim illud pacti legi contrarium aliud est. Viginti a decem maxime distant. Actum

amittit qui certo genere vehiculi vti debuit, & maiori vsus est (y). Nec penetrat pecora posse separari; posset enim aliud quoque vehiculi genus adhiberi: & tamen Marcellus concedit, seruitutem amitti. Cur sic diuerse? Vniuersum pecus prohiberi non vult. Ecceur? quia non aliud, sed plus fecit. Nimis profecto captiose, ac subtiliter. Sed demus tamen Marcello, quod vult: quis nouit, vtrum Trebatius dissentiat. Optarem, vt non interrupta huius sententia posset legi. Quid si dixerim, Trebatium voluisse, vt integrum pecus prohibeatur, donec separet ipse dominans? Sin hoc displiceat, repe-to, plus, & aliud (z) coincidere.

(y) L. ii. ff. *quem. seruit. amit.* quamuis sint nonnulli qui aliter explicent. Adde *legem 18. tit. eodem*, vbi is qui alia aqua vsus est; quam de qua in seruitute actum fuit, seruitutem dicitur amittere.

(z) Est enim aliud, si diuersum genere pecus appellas; est aliud, si plura. Nec obest, quamuis dicas, amitti seruitutem; quod is, qui aliud facit, ea non vteretur. Non vsum autem in causa esse, quare ius seruitutis periret. Facile enim rehero: neque hunc constituta seruitute vti videri; qui pecorum numerum contra fidem datam auget, & prescriptæ quantitatis fines excedit, illumque *περισσὸν ἐστὸν*, vti Theophilus loquitur, plane negligit. Sane, qui alia aqua, quam de qua in seruitute actum est, vsus fuerit, seruitutis commo-dum amittit, quamuis aqua vtatur. Et qui viginti vero pecora appellit; cum debeat decem, pecoribus quidem vtitur; sed aliis: sed modo non concessio, itemque nouo, quam qui a contrahentibus fuit signatus. Vnde colligas, cum, qui sic vtitur,

tur, reapse non vti, quidquid etiam spinarum ne-
 stat cerebrofus Marcellus.

§. XXXIV.

Interea permittam Trebatium l. 22. §. 3. ff. quod vi aut
 clam quadantenus a Labeone superari: præceptorem a di-
 scipulo. *Si stercus per fundum meum tuleris, cum id te fa-
 cere vetuissem: quamquam nihil damni feceris mihi, nec
 fundi mei faciem mutaueris: tamen teneri te quod vi, aut
 clam Trebatius ait. Labeo contra: ne etiam is, qui dan-
 taxat iter per fundum meum fecerit, aut auem egerit, ve-
 natiusue fuerit sine ullo opere, hoc interdicto teneatur.* No-
 tanter Vincenti Labeoni particulam quadantenus adie-
 ci. Nam si vocabulum faciendi generaliter capiamus,
 vti est eius, cum simpliciter ponitur significatio, ni-
 hil in hac causa amplius foret quaerendum, quam quid
 esset vi factum, quid clam. Et adeo late vim dictæ
 vocis Testa extendit, vt omne omnino contineat,
 quod sit, aut factum est; siue adsit opus, & in sensus,
 atque oculos incurrat, siue non: siue in solo, siue in re
 mobili, siue nociturum fuerit, siue secus, dummodo
 vi factum fuerit, aut clam. Quod illum, credo, permouit,
 vt hoc interdicto eum etiam teneri existimaret, qui
 finium tulit, aut iuit, egitque per fundum alienum; qui
 que ibidem prohibente domino venatus est. Sed rectius,
 fateor, sequioris aui Icti ratiocinati sunt; paulloque prop-
 rius ad veritatem Labeo accessit. Iubetur enim hoc in-
 terdicto aliquid restitui. Quid vero restitues, quaeso, vbi
 nihil operis eminet: nihil damni emergit; nihil detri-
 menti elucet? Bene igitur ex fine interdicti verbum,
 quod generis erat, ad speciem restitutioni conuenien-

tem reuocatum est, vt eiusdem sententia apertius constaret. Aliud proinde foret, si quis aceruum stercoreis supra agrum pinguem deiecisset, soloque vitium intulisset; vt & si quis lolium, vel auenam in alienam segetem sparsisse ad eam inquinandam. Hic aliquid sane superesset, quod tollendum non tantum; sed etiam quod in pristinum statum in re soli restituendum. Neque enim est satis, facta esse, quæ mutant faciem & priorem statum rei. Etiam locus ad causam huius interdici pertinet, vt fiant ista in solo. Tria autem sunt, quæ soli esse intelliguntur; vtpote, solum ipsum, tum superficies id est res omnis, quæ supra soli faciem eminens solo cohæret, vt ædificia, arbores: postremo & locus cæli vacuus, qui solo imminet. Quæ vniuersa itemque singula exemplis illustrat consultorum disertissimus Donellus, cuius Commentarii de Iure Ciuili plus boni, Schilteri iudicio, continent, quam centum aliorum volumina, in quorum aruis non nisi quidam Donelli riui inueniuntur, ac obseruantur. Confer itaque Lib. XV. cap. XXXV. p. 809. seq.

§. XXXV.

Restat adhuc vulgaris, sed spinosa tamen in speciem quæstio, quam Ulpianus leg. 21. princ. de furt. hisce verbis proposuit. *An is qui ex aceruo frumenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an verò eius tantum, quod abstulit? Offilius totius acerui furem esse putat: nam & qui aurem alicuius tetigit, inquit Trebatius, totum eum videri tetigisse. proinde & qui dolium aperuit, & inde parum vini abstulit: non tantum eius, quod abstulit, verum totius videri furtum esse. Sed verum est in tantum eos furti actione teneri,*

neri, quantum abstulerunt. Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectauerit, atque ita discesserit, deinde reuersus, vnam ex his abstulerit, & antequam se reciperet, quo destinauerat, deprehensus fuerit: eiusdem rei & manifestus, & nec manifestus fur erit. Sed & qui segetem luce secat, & contrectat, eius quod secat manifestus, & nec manifestus fur est. Torquet se ad hanc legem Antonius Matthæi (a) ICTus alias non indoctus, & Paulum & Vlpianum perplexe existimat loqui, pariter ac Trebatium nostrum, qui pro Ofilii sententia firmanda ab eodem Vlpiano adducitur. Sed non est, fateor, necesse, vt tanti fluctus excitentur, & implicata ICTorum repugnantia statuatur. Putauit enim Ofilius (b), qui disciplinæ ex porticu fauebat, peccata inter se esse paria; adeoque parum interesse, vtrum quis totum aceruum, an ex illo frumenti modium abstulerit. Eodem Trebatius inclinauerat, cum adhuc Zenonis placita sectaretur, nondumque Epicuri hortulos amaret, quod ex simili ab contrectatione auris desumpto satis liquet. Sed iam quærebatur, vtrum ratione totius acerui actio furti; quid? quod conditio furtiua locum habeat; an ratione partium tantum, quæ ex patrimonio nostro iniuste sunt decerptæ. Et ait Vlpianus: *Sed verum est, in tantum eum actione furti teneri, quantum abstulit.* Recte. Nam aliter ICTi, aliter Philosophi iudicant. Ratio dubitandi ex Stoica, quam Ofilius, atque Testa olim professi sunt, Philosophia permanuit. Sed fat scio, eosdem ICTos ab Vlpiano nequaquam dissonos; nec Vlpianum etiam sibi vsquam (c) contrarium apparere. Nam si rem ad Stoicæ (d) sapientiæ normam, atque amissum suspendas, verum est, fraudulentam contrectationem

tionem non solum adesse, si multum, verum etiam si parum, atque exiguum quidpiam abstuleris. Hi Philosophi ad animum respiciebant, qui ne latum quidem vni-
guem a lege aberrare debebat. In foro autem secus est. Ibi de restitutione illius, quod est ablatum, quaritur; aut etiam de poena furti, quæ secundum id, quod abest ex patrimonio, determinatur. Igitur nequaquam Trebatianus a seipso diffidet, nec etiam ab Ofilio, atque Trebatio. Semper enim distinguendum est inter furtum, & actionem furti; inter furtum, & conditionem furtivam. Qui partem abstulit, is philosophice totius rei, quam semel contrectavit, fur esse censetur; non autem iuris quodam sensu, ubi ad ablatum merito respicimus. Quod quidem aperte in ead. leg. §. ult. ab Ulpiano proditum est: *Quamvis autem, inquit, earum quoque rerum, quas quis non abstulit, furti teneatur; (sensu nempe philosophico) aut tamen condici ei non potest; idcirco quia condici ea res. (in foro) quæ ablata est, potest.* Atque ita quidem non immerito miramur, aliquid ἀνωπίας ab iuris auctoribus, quamvis peritissimis, hoc loco fuisse repertum: cum tamen plana sint omnia; clara, atque perspicua. Sed fecit historiarum philosophorum inscitia; & ὁσώλιας cum praxi confusio, ut secum Ulpianus pariter, & cum aliis ICTis committeretur.

- (a) Verba Matthæi Tr. de Criminibus ad Lib. XLVII. ff. de Furtis. Cap. I. n. 3. hæc sunt: *Ille autem questio licet vulgaris, tamen difficilis est, si quis ex aceruo frumenti modium, vel ex armario cella, apotheca, involucre res aliquas abstulerit, virum totius fur sit, an vero eius tantum, quod abstulit? De qua questione Ulpianus & Paulus in l. XXI.*

6.

XXII. D, b, t. ita perplexè differunt, ut exclamare cum Poeta possis:

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo.

Quæ verba postrema a Wissenbachio quoque sunt adducta.

- (b) Aulus Ofilius Trebatio æqualis fuit, Augusto familiarissimus, nec Ciceroni etiam incognitus, quippe quem re pecuniaria ab eo adiutum ex Epist. xxiv. Lib. xvi. conuicimus: nisi quidem Ofilius de quo ep. XXI. Lib. VII. aliquid inuenitur ab hoc Ofilio prorsus diuersus sit. Nonnemo hunc Ofilium cum Ofello apud Horatium Sat. II. Lib. II. confudit: qui tamen rusticus fuit, cuius agri diuisione triumvirali Veterano cuidam Umbreno assignati fuerunt.
- (c) Scripsit equidem Iacobus Wissenbachius Disp. XXIX. Tit. de Furt. §. IX. Vlpianum in d. L. 21. sibi vix constare, quod §. 8. distinguat, vtrum totum fur auferre potuerit, nec ne; eumque putare, si totum auferre nequiverit, partis tantum nomine, quam abstulit, teneri; si vero totum potuerit tollere, nec tamen illud, sed partem asportauerit, totius nomine conueniri posse. At vereor, ne Vlpiano tribuatur opinio, de qua ne quidem per somnum cogitauit. Neque enim illa Vlpiani, sed Sabini sententia est, quam refert, atque recenset: tantum abest, vt probeat Domitius. Ipse *Strykius* Ictus summus T. de I. S. Dissert. VII. Cap. III. §. 23. hic nodos agnoscit, quos soluere conabimur. Tota namque difficultas in vocula *dicimus* latitare viderur. Pro quo legas, si placet, *dicamus*; & hic sensus emerget prorsus euidentis atque planus. *Quid? si totum vas tollere potuerit, dicamusne eum totius esse furem, licet soluerit, vt singulas vel quasdam tolleret?* *Et ita Sabinius ait.* Ex quo elucet, Vlpianum alterius Icti, hoc est, Massurii Sabini opinionem referre. Quo

etiam Antonius Matthæi l. cit. tandem inclinatur, quanquam nihil in textu mutauerit. Nec terret, cum ais; nimis violenter fecari hunc nodum. Quæ enim violentia est; si muretur literula? nisi quidem existimes, solum Iuris ciuillis corpus librariorum incuria singulari fato nusquam apparere corruptum; etiam si libri antiqui vniuersi itemque singuli huic morbo, ac vitio alias sint subiecti. Tu ipse iudices, vtrum satius sit, ita explicare Vlpianum vt secum pugnet, fluctuetque, an vero, vt limpide clarescat eiusdem sententia fluat? Credo Te posterius esse approbarurum, vt nos facimus atque demonstramus.

(d) Exprimit Horatius illud ex porticu Paradoxon Lib. I. Epist. XVII. v. 55. seq.

*Nam de mille fabæ modis cum surripis vnum,
Dammum est, non facinus mihi pacto lenius isto.*

quanquam quid reuera senserit de hoc dogmate explicatius tradiderit Sat. III. L. I. v. 95.

*Queis paria esse ferere placuit peccata, laborant,
Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant*

Atque ipsa utilitas iusti prope mater est æqui.
ac paullo post v. 115. seq.

*Nec vincet ratio hoc: tantundem vt peccet, idemque,
Qui teneros caules alieni fregerit horti
Et qui nocturnus diuinæ sacra legerit.*

Atque hanc causam fuisse Rappolius Comment. ad hanc satyram p. 79. ostendit, quare Epicurus stoicis semper contrarius illi paradoxo apud Laërt. Lib. X. suum dogma ἀμειγρήματα ἀνίστα εἶναι opposuerit.

§. XXXVI.

Atque hæc quidem sunt, quæ Trebatio potissimum fuere obiecta; sed, vt puto, satis etiam dispulsa, atque confutata. Penes lectorem nunc sit iudicium, vtrum tali ignomi-

minia reperiat dignus, qualem ab *Heinsio*, eiusque affectis præter meritum tulit. In plurimis certe accuratius, quam ceteri iuris interpretes, rationes suas subduxit, inque paucis lapsus est. Et labi autem, & errare humanum videtur. Hinc nimis seuera *Vincentii Grauinae* (e) censura est, qui ob hoc solum in definiendo præcipitem appellauit, & ingenio magis, quam iudicio valere dixit, quod in ea quæstione: possent de furto ante aditam hereditatem commissio heres agere, neminem adensisse responderit; cum tamen *Cicero* (f) *Brutum*, *Manlium*, & *Sextum Aelium* auctores produxerit. Quid enim est hoc, si non nimis acris ac vehementis ingenii indicium est? Omnes enim omnium *ICtorum* opiniones in numero habere difficile est. Forte *Trebatius* quasdam tenuit, atque cognouit, quas ignorauit *Tullius* (g) Interea *optamus* denuo, vt *libelli*, quos exarauit *Testa*, ad posteros forent transmissi. Forte maiora defensionis præsidia inde possent desumi. Nam etsi eius opera (h), sicuti *Pomponius* testatur, tanto ardore non sunt lectitata, quanto aliorum, quod illo facundia (i) spiritu destituerentur; non est tamen dubitandum, quin nos ea diligentissime finis peruestigaturi, qui non tam verborum cortices, atque nitorem, quam rerum nucleos, pulcerrimamque substantiam in huiuscemodi litterarum monumentis esse, scimus, quærenda.

(e) T. de ortu & progressu Iuris Ciuillis p. 102.

(f) Lib. VII. Epist. XXII.

(g) Et quis quæso iudicii defectum attribueret illi, qui omnes *ICtorum* opiniones animo non comprehendat? Potius memoria hoc vitium foret. Sed illud adscribere *Trebatius Cicero* vetuit.

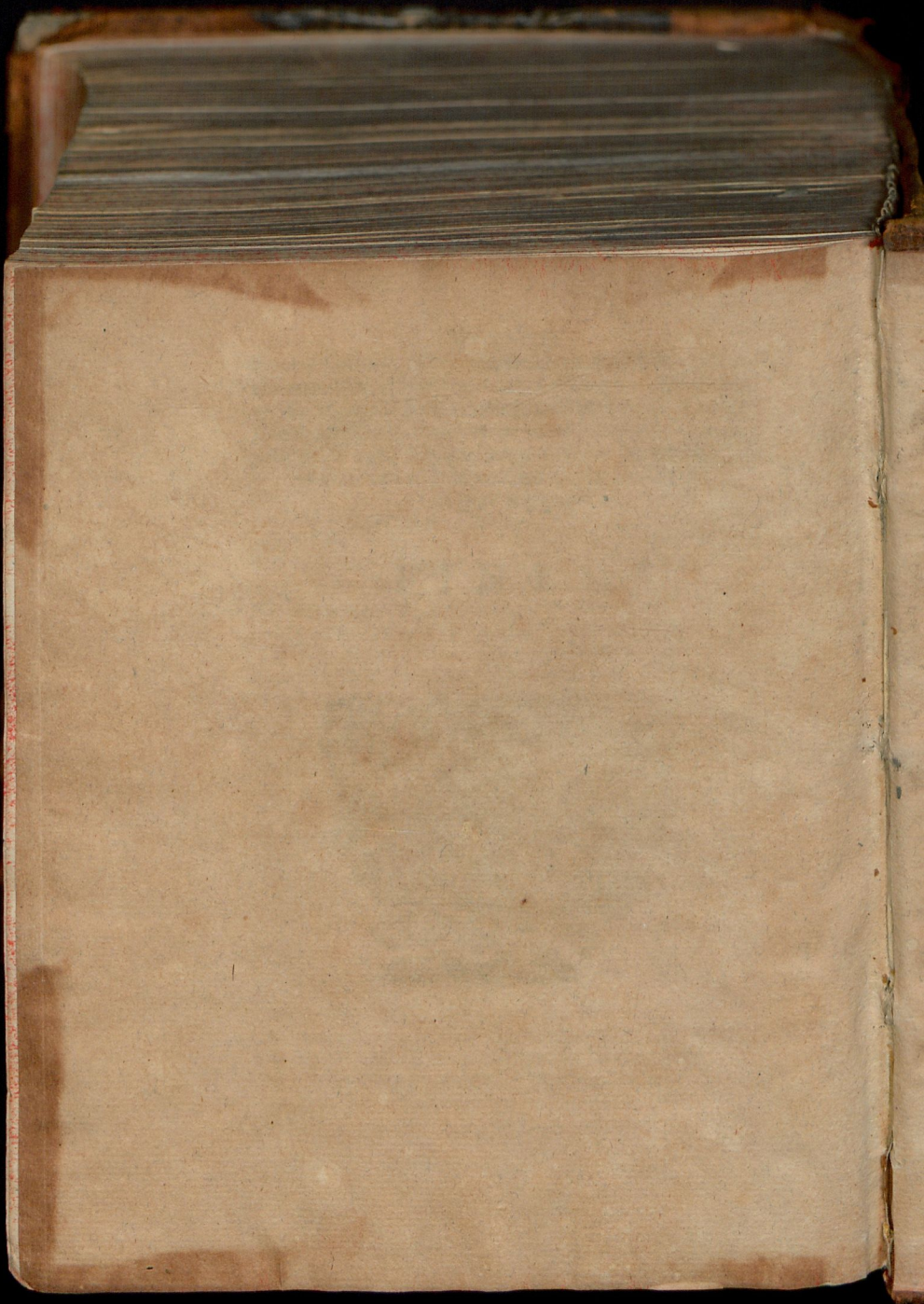
(h) Libros certe multos de iure Ciuili composuit, & de Religionibus nouem.

(i) Existimauit quidam apud *Ammianum Marcellinum* lib. XXX. cap. IV. *Trebatium loqui* sonare factores loqui; quod tamen falsum est. Neque enim *Marcellinus* de eloquentia *Trebatii* atque *Cascellii* aliquid læne memorauit; verum de illis potius, qui veteres leges recoquunt, & ad *Trebatium* vsque atque *Cascellium* ascendunt.

CORRIGENDA.

P. 3. lin. 9. leg. stulticia. p. 4. lin. 22. I. Epistola. ibid. lin. vltim. I. Epist. VIII. p. 7. lin. 4. I. Lib. VII. p. 10. lin. 16. I. nonnullis. ibid. lin. vlt. I. scis pro seu. p. 11. lin. 22. I. pertinefas. p. 13. lin. 1. I. pro *ridicula vero*, quemadmodum Lib. II. Cap. LIV. Ciceronis de oratore, quod de ridiculis agit, atque false dicitis. p. 17. lin. 7. I. insinuauit pro *infirmavit*. ibid. lin. 16. I. *Nec uocet*. ibid. lin. 25. I. Ventulina. p. 18. lin. 5. I. occurrunt. p. 46. lin. 23. I. *Nec hymalip*. 59. lege plus potius, quam aliud. p. 65. lin. 29. I. pro qua, in praefat. col. 3. lin. 17. I. leuicula.

00 A 6444

ULB Halle 3
002 928 752

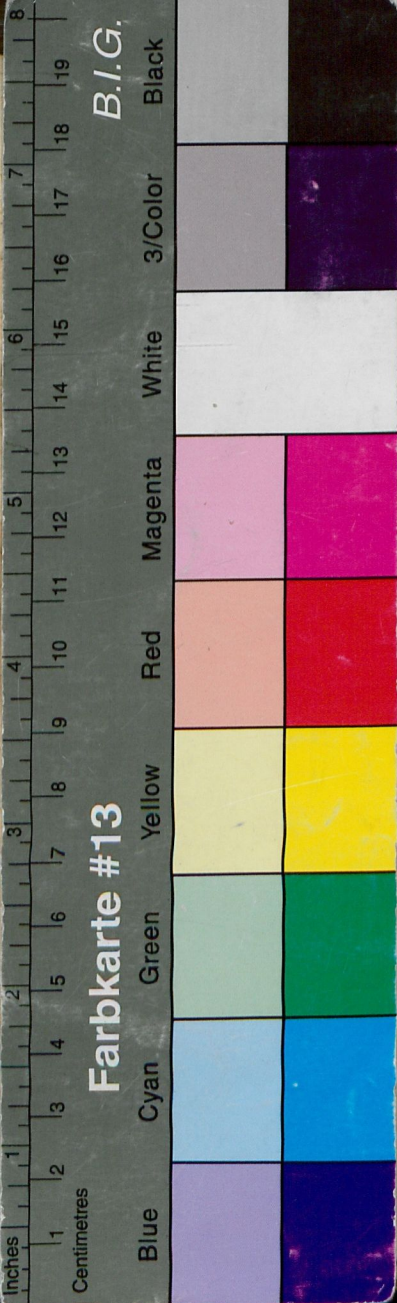
So.

R

1009

34 33.

Q. D. B. V.
**C. TREBATIVS TESTA
ICTVS INIVRIIS TAM
VETERVM QVAM RECENTIO-
RVM AVCTORVM
LIBERATVS**

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DN. PHILIPPO WILHELMO
PRINCIPE BORVSSIAE MARCHIONE BRAN-
DENBURGICO DVCAT. MAGD. GVBERNATORE
CETERA

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE

**NICOLAO HIERONYMO
GVNDLINGIO I.V.D.**

SACRI TRIBVNALIS QVOD EST IN DVCATV
MAGDEBURGICO CONSILIARIO REGIO
ELOQVENTIAE AC ANTIQVITATVM
PROFESSORE ORDINARIO

RESPONDENTE

HENRICO WILHELMO HOLTZENDORFFIO
BEROLINENSI

placidae Eruditorum Disquisitioni subiicietur
D. XIX. Iulii MDCCXIII. Q. C.

HALAE MAGDEB. Litteris CHR. HENCKELII Acad. Typ.

